

Josef MáteĽ

Ľudovŕchovná ŕinnosť ŕturovcov.

Je istŕ, ŕe Ľudovŕchovná ŕinnosť ŕturovcov bola v pr-
vovŕ rade naprŕivŕnŕ na jejŕ vŕchovnŕ a nŕradnŕ budovŕlŕskŕ.
je biely, ale sŕm si nemŕe nŕjŕt nijakŕo vŕchodiskŕ
v tejto nŕdŕe. Upamŕm si, ŕe do neŕinnosti a celkom sa
opuŕtil, lebo si myslel, ŕe je sŕj sŕm, ŕe ho opuŕtili aj
jeho najuŕnejŕ. Ke nemŕ celkom prevŕdŕ, lebo ŕŕe mnohŕ
nŕrodovci ŕili a starali sa vŕsŕmŕne o to, ako by zlepŕili
polovŕnie svojej vŕchovŕinnosti.

**Internetovŕ ŕasopis
pre dejiny pedagogiky a ŕkolskŕ
mŕzejnŕctvo**

Ľovenskŕ ŕad, ktorŕ pred ŕto rokmi ŕe ŕŕe sŕm ŕe-
ŕŕal nŕradnŕ prŕinnosť vŕ neŕinnŕ mŕnŕvŕnŕ, potuŕoval
jednotlivcov, a to dŕjŕ, ktorŕ v kaŕdom ohlŕde,
ktorŕ by mu preŕovali cestu a ukazovali smer, ktorŕ zna-
mena vŕchodiskŕ v biely, nevedomosti a inŕch ŕbŕnŕch
nerestŕ, ktorŕch dobiehali, na nŕŕ nŕrod stedy velmi mno-
ho. Vŕelto nŕŕiel v ŕturovi, Ľubchenovi, Ľladŕovi a v mno-
hŕch inŕch, ktorŕ sa sdrŕŕili okolo ŕtura a volali sa
ŕturovcŕ. Toto vŕŕci, ktorŕ vŕŕili v rade nŕŕŕe poprŕvŕ-
ho mŕdu, pŕlŕm vŕludŕm sa natoľko pouŕili a vŕde-
kali, ŕe kvŕli na to, v ŕom spŕŕiva najvŕŕŕŕia vŕna
biely a nevedomosti nŕŕŕe mŕdu, v ŕom tŕvŕe prŕŕi-
ma nevedŕjmu a povŕnŕnŕ svojŕ osobnosti. Tŕto ne-
dostatkŕ, cheeli odŕtrŕnŕ vŕdelanŕm Ľudu, cheeli v nŕm
vŕbŕnŕtŕ pŕjŕm o seba samŕho, cheeli, aby Ľud poznal
seba a sŕe konŕenŕ. Ľlŕdal pŕvŕdŕm vŕŕŕŕŕe pŕjŕ,
ktorŕ bol na nŕm doŕnŕ, kŕŕŕŕŕŕ. Prŕŕny tohoto
vŕŕŕŕŕe dobe vystŕkal Ľudovŕt ŕtura, keŕ v prvom

1/2016

(roĽ. V)

ISSN 1338 - 693x

Bratislava

Historicko-pedagogické fórum

Internetový časopis pre dejiny pedagogiky a školské múzejníctvo
ISSN 1338-693X

[Číslo 1/2016](#), ročník V

O B S A H

Vybrané aspekty výchovy k zdraviu a starostlivosti o zdravie na školách v minulosti (do roku 1918) (K. Pekařová)	3
Študenti zo Slovenska na odbore architektúry nemeckej vysokej školy technickej v Brne v medzivojnovom období (L. Bernát).....	15
Prvé odborné práce Jozefa Máteja (1949 – 1957) (V. Michalička).....	37
Recenzie	44
Anotácie	48
Správy	50
Pokyny pre prispievateľov.....	53

VYBRANÉ ASPEKTY VÝCHOVY K ZDRAVIU A STAROSTLIVOSTI O ZDRAVIE NA ŠKOLÁCH V MINULOSTI (DO ROKU 1918)

Katarína Pekařová

Abstrakt: História výchovy k zdraviu integruje v sebe tak dejiny pedagogiky a školstva ako aj medicíny a zdravotníctva. Príspevok načrtáva hlavné míľniky vo vývoji dejín výchovy k zdraviu a starostlivosti o zdravie školskej mládeže do roku 1918. Prvá časť podáva prehľad najvýznamnejších nariadení a poukazuje na význam inštitúcie „školského lekára – učiteľa zdravotvedy“, ktorá bola v Uhorsku na stredných školách zavedená v roku 1885. Druhá časť prináša prehľad základných učebníc zdravotvedy pre maďarské a slovenské školy do roku 1918.

Kľúčové slová: výchova k zdraviu, zdravotvedy školské, školy; starostlivosť o zdravie

Úvod

Habsburská monarchia realizovala svoje osvietenské ambície modernizovať spoločnosť aj prostredníctvom škôl, ktoré od 18. storočia predstavovali jeden zo základných pilierov formovania občana štátu. Sprievodným znakom úlohy vzdelania sa stalo preberanie osvietenských podnetov do formulácií učebných plánov. Pozornosť sa upriamovala aj na ľudové školstvo, ktoré malo najväčší dosah na populáciu.¹ K najdôležitejším úlohám osvietenského štátu patrilo úsilie znížiť vysokú úmrtnosť obyvateľstva. Jednou zo stratégií na dosiahnutie tohto cieľa bolo šírenie zdravotnej osvety medzi obyvateľstvom. Prelom 18. a 19. storočia priniesol rozmach zdravotvednej literatúry v národných jazykoch. Osvietenský vzdelanci si uvedomovali význam výchovy k zdraviu od najútlejšieho veku, preto adresámi ich prác z oblasti zdravotnej osvety boli aj školopovinné deti. Avšak až v 19. storočí začali vychádzať učebnice z oblasti zdravotnej výchovy cielene koncipované pre vyučovanie na školách pre vymedzenú vekovú skupinu detí.

Dejinám výchovy k zdraviu sa v slovenskej odbornej literatúre doteraz venovala pozornosť len okrajovo. V predkladanom príspevku sa zameriame na dva okruhy zo spektra tématických zahrňujúcich problematiku tohto interdisciplinárneho odboru. Pokúsime sa podať prehľad najvýznamnejších nariadení vzťahujúcich sa na starostlivosť o zdravie a výchovu k zdraviu na školách, ďalej prehľad najdôležitejších učebníc (v porovnaní pre maďarské a slovenské obyvateľstvo) do roku 1918.

1. Prehľad najvýznamnejších nariadení

Spomedzi reforiem osvietenskej panovníčky Márie Terézie sa starostlivosť o zdravie školopovinných detí v niekoľkých otázkach dotklo nariadenie *Ratio educationis* z roku 1777 (resp. 1806), ktoré malo za úlohu zjednotiť školský systém. Kapitola *O potrebe starostlivosti o zdravie študujúcej mládeže* obsahuje pokyny pre pedagóga, aby mohol „s cieľavedomou starostlivosťou odvracať všetko, čo by mohlo ohroziť zdravie mládeže, spôsobiť ujmu na jej tele, alebo vrhnúť do nebezpečenstva ešte aj jej život“.² Išlo skôr o vymenovanie

¹ KOWALSKÁ, Eva. Kontúry politického zápasu o charakter protestantského školstva v období osvietenstva. In: *Prešovské evanjelické kolégium a jeho miesto a význam v kultúrnych dejinách strednej Európy*. Zost. Peter Kónya a René Matlovič. Prešov : Biskupský úrad Východného dištriktu Evanjelickej cirkvi a.v. na Slovensku, 1997, s. 231–240.

² *Ratio Educationis 1777 a 1806*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1988, s. 210.

nebezpečenstiev, ktoré môžu ohroziť fyzické zdravie zverenej mládeže pri hrách, sporoch a pod.

Za ďalší míľnik v uhorskom školstve považujeme školský zákon z roku 1868 (XXXVIII. článok zákona), ktorý obsahoval viacero paragrafov vzťahujúcich sa na umiestnenie škôl, školských budov a ich vybavenia. Podľa zákona sa nové školy mali stavať v zdravých lokalitách, triedy mali byť suché a priestranné s dostatkom miesta pre 60 detí, svetlé a ľahko vetrateľné.³ Výchova k zdraviu sa síce už považovala za úlohu školy, avšak nedefinovala sa ako samostatný predmet. Staršie deti mali získať základné informácie o zdravom životnom štýle v rámci prírodovedy, menšie deti v rámci šlabikára, resp. čítanky. Táto starostlivosť sa ukazovala ako nedostatočná a nesystematická osobitne v súvislosti s nedostatkom vzdelaných, resp. kvalifikovaných učiteľov. Starostlivosť o zdravie detí v školách spadala do okruhu záujmu pedagógov i lekárov. V rámci XVI. zákonného článku o verejnom zdravotníctve z r. 1876, resp. jeho ďalších novelizácií sa reguloval dozor nad zdravotnou starostlivosťou o deti, ktorý spadal do kompetencie úradných lekárov. Táto starostlivosť sa vo viacerých paragrafoch týkala predovšetkým infekčných ochorení, napr. v prípade infekčného ochorenia sa mohlo dieťa vrátiť do školy len so súhlasom lekára. Zákon tiež nariadil, aby deti na školách získali základné vedomosti o zdravom životnom štýle a o poskytovaní prvej pomoci.⁴

Aj tento zákon sa však ukazoval ako nevyhovujúci. Lekárska komunita navrhovala zavedenie vyučovania zdravotvedy na školách ako samostatného predmetu. Budapešťiansky kráľovský spolok lekárov (*Budapesti királyi Orvosegyesület*) predložil návrh, aby školy zamestnávali školského lekára, ktorý by dozeral na zdravie detí a zároveň by viedol výchovu k zdraviu.⁵ V nasledujúcom desaťročí sa intenzívne diskutovalo na stránkach periodík o tom, čo sa má a do akej hĺbky v rámci zdravotvedy vyučovať a kto by ju mal vyučovať. Diskusiu uzavrel minister kultu a školstva, keď v roku 1885 vydal nariadenie (č. 20 018), ktorým zaviedol zdravotvedu ako povinný predmet na stredných školách, ktorý mal vyučovať školský lekár. Toto nariadenie sa v roku 1886 rozšírilo aj na meštianske školy a neskôr za stanovených podmienok aj na ľudové školstvo.⁶

1.2. Školský lekár – učiteľ zdravotvedy

V dôsledku tohto nariadenia na lekárskej fakulte univerzít v Budapešti a Kluži (dnes Cluj, Rumunsko) zriadili sprvu polročný, neskôr ročný kurz pre školského lekára a stredoškolského učiteľa zdravotvedy, na ktorý sa záujemca mohol prihlásiť len s ukončeným lekárskeým vzdelaním.⁷

Školský lekár vykonával pravidelné zdravotné prehliadky žiakov a viedol evidenciu o ich zdravotnom stave. V prípade zistenia nedostatkov mal poskytnúť rady. Úlohou školského lekára teda nebolo liečiť, ale vyšetrovať, kontrolovať a poskytovať rady na predchádzanie ochorení. V prípade epidémií nariaďoval potrebné opatrenia. Aby sa predchádzalo výskytu nákazlivých ochorení, lekár mal vykonávať pravidelnú kontrolu budovy školy a jej okolia, čo sa vzťahovalo aj na internáty školy, resp. podnájmy študentov. Školský lekár dohliadal na hygienu školy, čo zahŕňalo vetranie, kúrenie, zásobovanie vodou a tiež vybavenie tried (napr. vhodný školský nábytok). Školský lekár mal oprávnenie

³ 1868. évi XXXVIII. Törvénycikk a népiskolai közoktatás tárgyában [online]. Dostupné na internete: <<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5360>>

⁴ TIGYINÉ PUSZTAFALVI, Henriette. Az egészségnevelés intézményesülésének története. In *Educatio*, 2013, 22. évf., 2. sz., s. 226.

⁵ KAPRONCZAY, Károly. A magyarországi iskola-egészségügy történetéből. In *Fejezetek az orvostudomány egyetemes történetéből (oktatási segédanyag)* [online]. Dostupné na internete: <http://www.tudomanytortenet.hu/tankonyvek/a_kozegeszsegugy_tortenete/index.php?kat=43&id=0&idd=436>

⁶ TIGYINÉ PUSZTAFALVI, ref. 4, s. 231–232.

⁷ KAPRONCZAY, ref. 5, [online].

oslobodiť žiaka z hodín telesnej, výtvarnej výchovy alebo spevu. Sledoval tiež mentálne zdravie študentov, do jeho kompetencie spadala aj kontrola učiteľov, či žiakov nepreťažujú domácimi úlohami, ale tiež či dieťa nie je preťažované fyzickými prácami v rodine.

Školský lekár – učiteľ zdravotníctva bol členom pedagogického zboru školy, zúčastňoval sa rodičovských a školských sedení. Na gymnáziách sa vyučovala zdravotníctva v 7. ročníku, na meštianskych školách v 4. ročníku. V rámci jednej až dvoch hodín týždenne mal učiteľ zdravotníctva sprostredkovať súdobé poznatky z oblasti zdravej výživy, bytovej hygieny, upozorňovať na účinky omamných látok, oboznámiť študentov so systémom verejného zdravotníctva. Okrem toho mali žiaci vedieť o nebezpečenstvách niektorých povolání. V rámci učiva preberali žiaci starostlivosť o hygienu tela, rozpoznanie a rozlíšenie niektorých ochorení ako aj základy poskytnutia prvej pomoci.⁸ Úlohy školského lekára zahrňovali celý komplex okruhov, ktoré dnes už spadajú do úloh rôznych špecialistov.

2. Učebnice zdravotníctva

K najdôležitejším učebným pomôckam nielen výchovy k zdraviu patria učebnice. Dejiny vydávania učebníc pre slovenské školy v súčasnosti nie sú súhrnne spracované, vyšiel však celý rad parciálnych prác.⁹ Na Slovensku sa doteraz nevenovala pozornosť učebniciam zdravotníctva komplexne. Naproti tomu v maďarskej odbornej literatúre vyšlo v posledných rokoch niekoľko rozsiahlejších štúdií, ktoré hodnotili vývoj a význam maďarských učebníc zdravotníctva. Najsúhrnnejšie sa touto tematikou zaoberá vo svojej dizertačnej práci Tigyi Zoltán¹⁰, ktorá rozdelila učebnice na dve skupiny: z obdobia pred zavedením zdravotníctva ako vyučovacieho predmetu a po jeho zavedení. Ťažisko jej analýz spočíva v hodnotení stredoškolských učebníc. Keďže v slovenčine do roku 1918 nevyšla stredoškolská učebnica zdravotníctva, zvolil sme iné členenie.

2.1. Širšie koncipované učebnice zdravotníctva

K prvým učebniciam v národných jazykoch používaných na školách aj na dnešnom území Slovenska patria Komenského učebnice. Nielen na evanjelických školách používaná učebnica *Orbis sensualium pictus*,¹¹ *Swět Wyditedlny* zahŕňa 151 tém usporiadaných encyklopedicky, každá sa začína drevorezovou ilustráciou. Medzi nimi nájdeme i tému o ľudskom tele (*Audy Człowečij zewnitřne*).¹²

K prvým výchovným príručkám v dobovej slovenčine patrí dielo pedagóga a evanjelického kňaza, banskobystrického rodáka Daniela Lehockého (1759 – 1841), ktoré

⁸ ACKERMANNÉ KELŐ, Kamilla. Iskola-egészségügyi törekvések a XIX. – XX. század fordulóján : az egészségügy beépülése a hazai tantárgyi rendszerbe. In *Studia Caroliensia* [online], 2006, 2. sz., s. 5-20. Dostupné na internete:

<<http://www.kre.hu/portal/doc/studia/Cikkek/2006.2.szam/5.Ackermanne.Kelo.Kamilla.pdf>>

⁹ Spomeňme aspoň niektoré: RUŽIČKA, Vladislav. *Dejiny slovenského šlabikára*. Bratislava : SPN, 1966. 190 s.; KOWALSKÁ, Eva. Učebnice pre štátne ľudové školy na Slovensku koncom 18. storočia. In *Kniha '90*. Zost. Miroslava Domová. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 63-77; HRABOVEC, Ivan. Najstaršie botanické učebnice používané na území dnešného Slovenska. In *Acta Universitatis Mathiae Belii – Séria Dejiny vied techniky*, 2003, č. 1, s. 59-66; BOKROSOVÁ, Katarína. Učebnice pre slovenské školy do roku 1918. In *Studia Bibliographica Posoniensis 1*. 2009, s. 50-60; ELIÁŠ, Štefan. Školské učebnice katolíckych gymnázií v Uhorsku v dobe predmarcovej. In *Košické historické zošity*, 2009, roč. 19, s. 17 a nestr. dokumenty.

¹⁰ TIGYI ZOLTÁNNE PUSZTAFALVI, Henriette. Az egészségnevelés intézményesülésének folyamata hazánkban a dualizmus korától a második világháború végéig. Pécs : Pécsi Tudományegyetem 2011. – Oktatás és társadalom, Neveléstudományi doktori iskola. Dostupné na internete:<http://nevtudphd.pte.hu/sites/nevtudphd.pte.hu/files/files/Vedések/2011/tigyizoltannepusztafalvihenriette_disszertacio.pdf>

¹¹ Pôvodne vyšla latinsky a nemecky, jej vydanie z roku 1685 v Levoči bolo už štvorjazyčné (latinsky, nemecky, maďarsky a česky).

¹² KOMENSKÝ, Ján Amos. *Orbis sensualium pictus quadrilinguis*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, [1958]. 313 s.

vyšlo pod názvom *Kniha o maudrém a křesťanském Vychovávaní Dítěk k užitku Wlasti své milé Uherské sepsána* (w Presspůrku, Weber a Korabinský, 1786. 214 s.). Práca o výchove detí vychádza z Komenského a osvietenenských mysliteľov. Napriek tomu, že v diele prevláda dôraz na rozvíjanie duchovnej stránky človeka, autor venoval pozornosť aj starostlivosti o telesný rozvoj dieťaťa od narodenia.¹³

Za prvú samostatnú učebnicu zdravotvedy v maďarčine ale aj v dobovej slovenčine považujeme preklad pôvodne nemeckého diela *Gesundheits – Katechismus*,¹⁴ ktorého adresátmi mali byť primárne deti. Toto dielo nemeckého lekára Bernharda Christofa Fausta (1755-1842) malo veľký ohlas v Európe a bolo preložené do mnohých jazykov. Bolo určené k vzdelávaniu v školách i v domácom prostredí. Tomuto účelu zodpovedala aj forma učebného textu – otázky a odpovede. Faustov Katechizmus sa naozaj vyučoval v nemeckých školách, kde bol deťom diktovaný pri precvičovaní pravopisu.¹⁵ V maďarčine vyšiel preklad Katechizmu ešte v r. 1794 v Šoproni¹⁶, jeho prekladateľom bol József Kiss (Kis, 1765-1830) osobný lekár popredného uhorského šľachtica a známeho filantropa Ferenca Széchényiho, ktorého poznáme aj ako zakladateľa národnej knižnice (dnes Országos Széchényi könyvtár) a národného múzea (Magyar Nemzeti Múzeum). Tento Kissov preklad sa v maďarskej odbornej literatúre považuje za prvú maďarskú učebnicu zdravotvedy.¹⁷ Do rúk slovenského čitateľa sa *Katechismus o zdrawj s podtitulom pro obecný lid a sskolskau mládež* dostal v r. 1795. (obr. 1) Prekladateľom do slovenčiny bol jeden z najvýznamnejších predstaviteľov slovenskej osvietenskej vedy Jur Ribay (1754-1812). Už z titulného listu je zjavné, že text bol z *Vhorského gazyku na slowensky preložený*, Ribay teda prekladal nie z nemeckej, ale z maďarskej predlohy. J. Kiss totiž už prvé vydanie prekladu doplnil a upravil pre uhorské reálie.¹⁸

¹³ BAĎURÍKOVÁ, Zita. Daniel Lehocký a jeho odkaz dnešku. In *Prešovské evanjelické kolégium a jeho miesto a význam v kultúrnych dejinách strednej Európy*. Zost. Peter Kónya a René Matlovič. Prešov : Biskupský úrad Východného dištriktu Evanjelickej cirkvi a.v. na Slovensku, 1997, s. 215–220.

¹⁴ FAUST, Bernhard Christof. *Gesundheits – Katechismus zum Gebrauche in den Schulen und beyn häusliche Unterrichten*. Bückeburg, bey Joh. Friedrich Althans, 1794.

¹⁵ TINKOVÁ, Daniela. *Zákeřná mēfitis*, Praha : Argo, 2012, s. 120.

¹⁶ KIS, József. *Egēsszēget tárgyazó katechismus a' köznēpnēk és az Oskolába járó Gyermekeknek számára, Hogy tudhassák Egēsszējeket bētsülni és őrizni*. Sopron : Nyomtatott Sziesz Kláránál, 1794; Je pravdepodobné, že rozšírenejšie bolo druhé prepracované a doplnené vydanie, ktoré vyšlo o dva roky neskôr (1796).

¹⁷ MAGYAR, Erzsébet. *Az első magyar egészségtan tankönyvek*. In *Könyv és nevelés*, 2002, 4. évf., 3. sz., s. 53-57. [online]. Dostupné na internete: < <http://epa.oszk.hu/01200/01245/00015/10MagyarE.html> >

¹⁸ Viac o prekladoch diela, komparácií prekladov a jeho používaní pozri: RICZIOVÁ, Beata – PEKAŘOVÁ, Katarína. *Katechizmus zdravia a jeho stredoEurópske cesty*. In *Opera romanica 16 : Knihy v proměnách času*. České Budějovice : Jihočeská universita v Českých Budějovicích, 2015, s. 200-221. [online]. Dostupné na internete: < <http://www.ff.jcu.cz/documents/10832/171099/OR16+text/021da0e1-665a-407b-a378-028b79f28720> >

Katechismus

Zdrávji

pro

obecný lid

a

školskou mládež.

Z Dherstého gazyku na slowenský přeložený.

w p e s t i,

wytlačeny v Matéje Trattnera, 1795.

Obr. 1. Ribayov preklad Katechysmu o zdrávji – z fondov Univerzitetnej knižnice v Bratislave

Na prelome 18. a 19. storočia vyšlo viacero prác, ktorých cieľom bolo šíriť zdravotnú osvetu a sprostredkovať poznatky o zdravom životnom štýle. Tieto diela neboli síce prvoplánovo určené do škôl, avšak dobové pedagogické a metodické diela ich odporúčali ako doplnkové čítanie učiteľom. Z nich spomenieme Christofa Wilhelma Hufelanda (1762–1836) a jeho príručku *Kunst das menschliche Leben zu verlängern*, ktorá kládla dôraz najmä na prevenciu a morálku životného štýlu. O popularite diela svedčí fakt, že ešte za jeho života mala niekoľko vydaní a bola preložená do mnohých európskych jazykov. Maďarským prekladateľom tohto diela bol lekár, prírodovedec a tvorca maďarskej lekárskej terminológie Mihály Kováts (1762–1851).¹⁹ Slovenským prekladateľom Hufelandovho diela bola ďalšia významná osobnosť slovenských národných dejín – profesor na Katedre reči a literatúry československej pri bratislavskom evanjelickom lýceu Juraj Palkovič (1769–1850), ktorý ešte počas štúdií v Jene navštevoval prednášky profesora medicíny Ch. W. Hufelanda. Neskôr sa s ním aj osobne spoznal, a keď Hufeland publikoval výsledky svojho dlhodobého výskumu, patril k jeho prvým prekladateľom. V roku 1800 vydal Palkovič Hufelandov spis vo Vacove pod názvom *Kunst prodlouženj života lidského*, v ktorom propagoval zásady zdravej životosprávy.

Zo zdravotno-osvetových prác pre slovenské obyvateľstvo, ktoré učiteľom odporúčal ako doplnkové čítanie aj Ján Kollár²⁰ treba spomenúť dve diela Bohuslava Tablica (1769–1832),²¹ známejšieho v našich kultúrnych dejinách ako spisovateľa, organizátora slovenského vedeckého a národného života. Hoci ide o kompiláciu viacerých nemeckých predlôh, jeho práce mali význam nielen pre slovenské obyvateľstvo ale aj pre české.²² Jeho *Lidomil poučující ...* (Vacov 1813) ale najmä *Kratičká dietetika* s podnázvom *Kniha pro každého, nejvíce pak pro školy slovenské* (Vacov 1819) boli určené na poučenie detí, školskej mládeže, učiteľov a vzdelanejšieho obyvateľstva.

Do okruhu učebníc zdravotvedy treba zaradiť aj jedno z prvých slovenských pôvodných pedagogických prác evanjelického kňaza a učiteľa Ondreja Šoltýsa (1804 – 1867), ktoré vyšlo v štúrovskej slovenčine pod názvom *Štěpňica nauk a umění*. Ambíciou autora bolo vydať viacväzkové encyklopedické dielo. Vyšiel však len prvý zväzok, ktorý obsahoval poznatky zo zdravotvedy, astronómie, všeobecného zemepisu, fyziky, pravidiel spoločenského správania a rôzne praktické rady a návody. Vydaný zväzok pozostával z ôsmich kapitol („kusov“) z nich v šiestej kapitole nazvanej *Člowekoslowja* sa zaoberal anatómiou človeka a siedma kapitola niesla názov *Nauka o zdrawí*.²³

Pre vyučovanie zdravotvedy na maďarských školách mala mimoriadny význam *Diaetetika* Jánosa Zsoldosa (1767–1832)²⁴, ktorá mala niekoľko vydaní. Zaujímavosťou tohto diela návodov k zachovaniu zdravia je, že bola upravená do veršovanej formy pre školskú mládež.²⁵ Niekoľko desaťročí patrila k obľúbeným učebniciam na elementárnych školách.²⁶

¹⁹ SZÖKEFALVI-NAGY, Zoltán. Kováts Mihály orvos, a magyarországi természettudományos ismeretterjesztés egyik úttörője 1762-1851. In *Orvostörténeti olvasmánytár*. [online]. Dostupné na internete: <http://www.orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/pdf/5.1.4/1959_012_szokefalvy_nagy_kovats_mihaly.pdf>

²⁰ KOLLÁR, Ján. *Čjtanka anebo Kniha k čjtánju pro mládež*. Budín : Kráľovská universická tiskárna, 1825, s. [3-4].

²¹ O Tablicovi viac pozri: BRTÁŇ, Rudo. *Bohuslav Tablic (1769–1832) : život a dielo*. Bratislava : Veda, 1974, 310 s.

²² TINKOVÁ, ref 15, s. 130-132 a nasl.; Tinková vo svojom diele venuje pozornosť aj Ribayovmu prekladu Katechizmu.

²³ ŠOLTÝS, Ondrej. *Štěpňica nauk a umění...* Skalica : F. Škarnizel, 1852.

²⁴ ZSOLDOS, János. *Diaetetika vagy az Egészséget fenntartó, és a Betegségtől tartozó Rendszabások*. Győr, 1814.

²⁵ *Az egészség fentartásáról való rendszabások (diaetetika), az oskolák számára készítette Zsoldos János orvosdoktor, versekbe foglalta Fodor G. Sáros-Patak, 1818.*

²⁶ TIGYI ZOLTÁNNE PUSZTAFALVI, ref 10, [online].

Dietetické príručky z prelomu 18. a 19. storočia mali obrovský význam v oblasti šírenia zdravotnej osvety nielen na školách, ale boli adresované aj širšiemu obyvateľstvu. Tieto príručky spravidla v úvode objasňovali význam zdravia a potrebu starať sa o zdravie v súvislosti s kresťanskou morálkou. Základ dietetik predstavuje „šesť neprirodzených vecí“ – sex res non naturales podľa galenovskej medicíny, teda tie faktory, ktoré sú oddelené od tela, ale majú rozhodujúci vplyv na telesné zdravie (vzduch, jedlo a nápoje, pohyb a odpočinok, spánok, produkty vyprázdňovania, citové pohnutia). Autori sa ďalej venovali chorobám – najmä infekčným a úrazom, ich predchádzaniu a liečeniu.²⁷

2.2. Samostatné učebnice zdravovedy

Pre maďarské elementárne ľudové školy uvádzajú maďarské bibliografie²⁸ približne desiatku rôznych samostatných učebníc zdravovedy vydaných v priebehu 19. storočia, väčšina z nich vyšla aj v druhom resp. treťom vydaní. Ich autormi boli sprvu pedagógovia, od 80. rokov vyšlo viacero učebníc, ktorých autormi boli lekári. Pre slovenské ľudové školy vyšli samostatné učebnice zdravovedy až v 80. rokoch 19. storočia, a to jedna pôvodná a jeden preklad učebnice. Slovenské deti získavali základné poznatky o zdravom životnom štýle z učebníc prírodopisu, ktoré boli rozšírené o niekoľko strán zdravovedy. Obsah vyučovania na jednotlivých školách často závisel od osoby učiteľa, resp. jeho nadriadeného.²⁹ Pre katolícke elementárne školy bola k dispozícii zbierka učebníc, ktorá vyšla za redakcie katolíckeho kňaza a pedagóga Maximiliána Jaloveckého (1817–1889) v edícii *Prostonárodnej bibliotéky*³⁰. V rámci prírodopisu získavali deti základné poznatky o ľudskom tele a o infekčných ochoreniach. Túto učebnicu neskôr Andrej Ľudovít Radlinský (1817 – 1879) rozšíril, prepracoval a vydal pod názvom *Školník*.³¹ Učebný text bol písaný formou otázok a odpovedí. Aj na evanjelických školách sa používala zbierka učebníc pod názvom *Školník pre školy evanjelické*³², v ktorom *Prírodopis so Zdravovedou* zostavil pedagóg a publicista Daniel Ľudovít Lačný (1852–1914). Evanjelická učebnica venovala viac priestoru zdravovede a text je písaný už „encyklopedickou, resp. výkladovou“ formou, zrejme aj preto, že skúmaný exemplár vyšiel v r. 1901. Zdravoveda sa členila na päť častí, v rámci ktorých sa preberalo ľudské telo, funkcie jednotlivých orgánov a základná starostlivosť o ne, zdravý spôsob života (napr. stravovanie, odev, povetrie, odpočinok), prvá pomoc pri náhlych život ohrozujúcich udalostiach a tiež základné informácie o infekčných ochoreniach. Na slovenských školách sa používali aj preklady maďarských učebníc ako napr. *Učebná kniha*,³³ ktorá tiež obsahovala *Zdravovedu* ako samostatnú časť.

²⁷ Podrobnejšie pozri: TINKOVÁ, ref. 15, s. 115-155.

²⁸ *Az Országos Széchényi Könyvtár adatbázisai : Magyar Könyvészet 1712 – 1920* [online]. Dostupné na internete: < <http://www.arcanum.hu/oszk/lpext.dll?f=templates&fn=main-hit-h.htm&2.0>>

²⁹ KOWALSKÁ Eva. *Štátne ľudové školstvo na prelome 18. a 19. storočia*. Bratislava : Veda, 1987, s. 55.

³⁰ JALOVECKÝ, Maximilián. *Hwiedzoweda. Zemepis. Prírodopis. Silozpyt*. In *Prostonarodnia Biblioteka 1*. Pest : 1852.

³¹ RADLINSKÝ, Ondrej. *Školník obsahujúci hviezdovedu, zemepis, silozpyt, zemeznalstvo, prírodopis, domáce a poľné hospodárstvo, ovocinárstvo, včelárstvo, hodbabníctvo a nauku o právach a povinnostiach občanských pre katolícke elementárne školy*. Vo Viedni : Tlačou kongregácie Mechitaristov, 1871, 303 s.

³² *Školník pre školy evanjelické* vydal nitriansky seniorát. Senica : Ján Bežo a spol, 1901, 349.

³³ CSIZMADIA, Aladár. *Učebná kniha – Tankönyv pre slovenské každodenné a opakujúce ľudové školy*. Sostavil Heribert Ertl. Budapešť : Nákladom Singera a Wolfnera, 1893. 144 s.

Zdravo- a teloveda

pre

ľudové školy.

Napísal

Rehor Uram,

učiteľ.

Anna Pálka.

V Trnave, 1886.

Tlačou a nákladom Adolfa Horovitzza.

Anna Pálka

Obr. č. 2. Titulný list učebnice Rehor Uram Podtatranského (z fondov Univerzitetnej knižnice v Bratislave)

Za prvú pôvodnú samostatnú učebnicu zdravotvedy pre ľudové školy považujeme dielo pedagóga Rehora Uram – Podtatranského (1846–1924), ktorý je známy aj ako spisovateľ a publicista. Uram – Podtatranský študoval medicínu vo Viedni, štúdiá síce nedokončil, avšak získané znalosti mu pomohli pri koncipovaní učebnice. O zodpovednom prístupe autora svedčí skutočnosť, že učebnicu „lektoroval“ lekár Emil Pálka (1858 – 1910).³⁴ Uram –

³⁴ Emil Peter Pálka (1858–1910), absolvent medicíny vo Viedni, lekársku prax však kvôli epilepsii nevykonával. ĎURIŠKA, Zdenko. *Pálkovci : Príbeh rodu garbiarskych podnikateľov z Liptova*. Martin : Slovenská genealogicko – heraldická spoločnosť, 2013, s. 185, 188 a 189.

Podtatranského *Zdravo- a teloveda pre ľudové školy* vyšla po prvýkrát v roku 1886³⁵ a bola v slovenskej odbornej tlači (*Dom a škola*) chválená i kritizovaná Matejom Bencúrom.³⁶ (Obr. č. 2) Učebnica získala priazeň slovenskej učiteľskej obce, čoho dôkazom je jej druhé vydanie (1896). Zdravoveda venovala už väčšiu pozornosť anatómii a fyziologickým funkciám orgánov, v rámci toho deti získavali informácie o tom, čo jednotlivým orgánom škodí a čo naopak prospieva. Druhá časť učebnice nazvaná *Prídavok* je adresovaná učiteľom, ako píše autor v doslove obsahuje „*dôkladnejšie vysvetlenie a širšie rozvedenie učebnej látky*“.

Pre slovenské školy vyšiel začiatkom 90. rokov preklad maďarskej učebnice zdravovedy budapeštianskeho učiteľa Jána Győrffyho (1859–?).³⁷ Táto už obsahuje aj niekoľko ilustrácií, štruktúrou však nadväzuje na staršie dietetiky.

2.3. Učebnice pre stredné školy

Je všeobecne známe, že do roku 1918 pôsobili len tri slovenské stredné školy, ktoré vznikli i zanikli ešte pred zavedením zdravovedy ako povinného vyučovacieho predmetu. V slovenčine do r. 1918 nevyšla učebnica zdravovedy pre stredné školy. Za najvýznamnejšiu učebnicu zdravovedy pre maďarské školy sa považuje učebnica významného lekára, zakladateľa Katedry verejného zdravotníctva na lekárskej fakulte budapeštianskej univerzity Józsefa Fodora (1843–1901),³⁸ ktorá sa stala vzorom pre všetky neskoršie učebnice. Ťažiskové témy Fodorovej učebnice predstavujú: výživa, bývanie, zamestnanie, starostlivosť o telo – hygiena (v prípade, že je človek zdravý a aj v prípade, keď je chorý), prvá pomoc pri úrazoch či iných život ohrozujúcich udalostiach. Fodor považoval za najdôležitejšie naučiť žiakov, čo majú urobiť pre svoje zdravie, aby si ho udržali. Jeho učebnica bola aj z didaktického hľadiska dobre štruktúrovaná.³⁹ Na prelome storočí vyšlo viacero ďalších učebníc zdravovedy pre maďarské stredné školy, ktoré však v štruktúre i obsahu nasledovali Fodora.

2.4. Učebnice zdravovedy pre učiteľské ústavy

Zdravoveda ako samostatný predmet sa v Uhorsku začala vyučovať najprv na učiteľských ústavoch. Vôbec po prvýkrát sa začala vyučovať v 30. rokoch 19. storočia ako predmet pre budúcich kňazov a učiteľov na chýrnom kolégiu v Blatnom Potoku (dnes Sárospatak, Maďarsko).⁴⁰ Autorom prvej učebnice pre adeptov učiteľstva bol učiteľ na katolíckom učiteľskom ústave v Budapešti Jakab Zimmermann.⁴¹ Učebnica sa členila na dve základné časti. V prvej pojednával o pravidlách zachovania zdravia (štruktúrovaná podobne ako dietetiky: strava, bývanie, vzduch, pohyb a pod.). Druhá časť bola zameraná na poskytnutie prvej pomoci, rozpoznanie chorôb a jednoduché spôsoby liečby najčastejších ochorení. Koncom 80. rokov vyšla učebnica zdravovedy, ktorej autorom bol hlavný mestský lekár v Budapešti Adolf Schermann (1842–1904).⁴² Schermannova učebnica kladie dôraz na anatómiu človeka, štruktúrou, obsahom a jazykom mala charakter náročnejšej lekárskej

³⁵ URAM–PODTATRANSKÝ, Rehor. *Zdravo- a teloveda pre ľudové školy*. Trnava : Adolf Horovitz, 1886. 58 s.

³⁶ PŠENÁK, Jozef. Rehor Uram – pedagóg. In *Literárny archív 32/95*. KOCÁK, Michal ed. Martin : Matica slovenská, 1996, s. 169-170.

³⁷ GYŐRFFY, Ján. *Zdravoveda čili pravidlá k zachráneniu života*. Ostrihom : Tlačou a nákladom Gustava Buzárovitsa, 1891. 49.

³⁸ FODOR, József. *Egészségtan a középiskolák felső osztályai számára, valamint magánhasználatra*. Budapest : Lampel, R., 1886, 204 s.

³⁹ TIGYI ZOLTÁNNE PUSZTAFALVI, ref. 10, [online].

⁴⁰ KISS, László. *Adalékok az egészség tanításának történetéhez*. Balaton Akadémiai kiadó, 2014, s. 17.

⁴¹ ZIMMERMANN, Jakab. *Egészség és rögtöni esetek gyógytana, elemi tanítók és nép boldogulását szíven viselő minden honfinak számára*. Pesten : Eggenberg J., és fia, 1845. 107 s.

⁴² SCHERMANN, Adolf. *Test és egészség tan képezdek, polgári iskolák, tanítók, szülék és művelt közönség számára*. Budapest : Roenberg, 1879, 192 s.

príručky. Koncom prvého decénia 20. storočia (1908) vydal Schermann prepracované vydanie svojej zdravotvedy, ktoré už viac zohľadňovalo adresátov a bolo prístupnejšie študentom. Prednosťou nového vydania zdravotvedy bolo aj to, že bola bohato ilustrovaná (takmer 40 ilustrácií). V prvom desaťročí 20. storočia vyšla ešte jedna významná učebnica pre učiteľské ústavy, ktorej autorom bol popredný očný lekár Gyula Siklóssy (1869–1912).⁴³ Štruktúra jeho učebnice bola prehľadná, jazyk učebnice bol prispôsobený pedagogickým potrebám, v čom mu zrejme napomohli jeho skúsenosti z praxe školského lekára.⁴⁴

Pre slovenských adeptov učiteľstva samostatná učebnica zdravotvedy nevyšla, avšak v rámci učebníc pedagogiky nájdeme kapitoly, ktoré sa zdravotvedy týkajú. Rodák zo Sládečkoviec v dnešnom Nitrianskom okrese, cirkevný hodnostár a pedagóg Štefan Majer (1813–1893) v čase svojho pôsobenia na jednom z prvých katolíckych učiteľských ústavov v Ostrihome napísal učebnicu pedagogiky pre adeptov učiteľstva⁴⁵, ktorá o tri roky vyšla v slovenskom preklade pod názvom *Prostonárodnó vichovoslovi čili Paedagogia populárna*.⁴⁶ Ako píše autor v úvode „*Poněvác zdravost tĕla s jeho vichovaváňim usko spojenó je, – za potrebnó som uznau, tuto tež i makrobiotiku, čili „nauku o zdraví“ s poučeňim o ňektorih ňeobičajnih zlih prípadnostáh predložiti.*“ Starostlivosť o zdravie a najčastejšie ochorenia tvoria približne tretinu pedagogického diela. Prekladom do slovenčiny poveril autor diela mladého katolíckeho kňaza Andreja Cabana (1813–1860), v dejinách Slovenska známeho predstaviteľa národno-kultúrneho diania.

O takmer štvrtstoročie neskôr vyšla v slovenčine ďalšia učebnica pedagogiky, tentoraz pôvodná, i keď jej autor prirodzene čerpal z diel významných, predovšetkým nemeckých pedagógov. Autorom bol Samuel Ormis, popredný pedagogický teoretik, profesor prvého slovenského gymnázia v Revúcej, pri ktorom v r. 1863 vzniklo aj učiteľské semenisko (1868–1874). Práve pre potreby učiteľského semeniska vypracoval prvú učebnicu pedagogiky, ktorá sa skladala z dvoch dielov.⁴⁷ Ormisova učebnica nielen zhrnula dobové poznatky pedagogických vied, ale možno ju považovať za vedecké dielo obsahujúce teóriu všeobecnej pedagogiky, teóriu výchovy a didaktiky.⁴⁸ Ormis prekračuje rámec učebnice aj z praktických dôvodov. Keďže počet študentov na učiteľskom semenisku sa pohyboval v rozmedzí od 12 do 25, autor adresoval dielo aj rodičom, čím si chcel zabezpečiť odbyť⁴⁹ V prvom diele *Chovovedy* venoval druhú hlavu *Človekovede* a v tretej hlave nazvanej *Telesná výchova* sa zaoberal zdravým životným štýlom a starostlivosťou o deti.

Učebnice zdravotvedy pre učiteľské ústavy vo všeobecnosti kládli väčší dôraz na znalosti z anatómie človeka a obsahovali aj kapitoly, ktoré pojednávajú o starostlivosti o deti v dojčenskom veku a detí do 7. roku života, keďže boli určené aj pre budúcich učiteľov/učiteľky v materských školách.

Na záver

V príspevku sme sa zaoberali najvýznamnejšími zákonmi, ktoré ovplyvnili vývoj zdravotnej starostlivosti na školách v Uhorsku a prehľadom učebníc zdravotvedy pre

⁴³ SIKLÓSSY, Gyula. Egészségtan Tanítóképezdek használatára. Budapest : Franklin társulat, 1902, 201 s.

⁴⁴ TIGYI ZOLTÁNNÉ PUSZTAFALVI, Henriette. Egészségtan tanítása a tanítóképzőkben a 19. században haszált tankönyvek alapján. In : *A református tanítóképzés múltja, jelene, jövője*. Pinczésné Palásthy Ildikó (szerk.). Debrecen : Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, 2011. s. 86-91.

⁴⁵ MAJER, István. *Népeveléstan*. Buda, 1844.

⁴⁶ MAJER, István. *Prostonárodnó vichovoslovi čili Paedagogia populárna*. Buda : Kr. Uh. Univers. Knihtlačareň, 1847, 203 s.

⁴⁷ ORMIS, Samuel. *Výchovoveda pre seminaristov a rodičov*. Diel prvý a druhý. Veľká Revúca : Nakladateľský spolok, 1871 a 1874.

⁴⁸ MICHALIČKA, Vladimír. Samuel Ormis a jeho Spôsoboveda. In ORMIS, Samuel. *Spôsoboveda*. Bratislava : Ústav informácií a prognóz školstva, 2011, s. 5.

⁴⁹ SROGOŇ, Tomáš. *Samuel Ormis život a dielo*. Bratislava : SPN, 1976, s 73-74..

slovenské i maďarské školy. Náš príspevok považujeme skôr za úvod k téme ako vyčerpávajúcu analýzu tejto viacrozmernej tematiky. Budúci výskum by prispel ku komplexnejšiemu obrazu vývoja zdravotnej starostlivosti o školskú mládež v minulosti.

Použitá literatúra:

- ACKERMANNÉ KELŐ, Kamilla. Iskola-egészségügyi törekvések a XIX. – XX. század fordulóján : az egészségtan beépülése a hazai tantárgyi rendszerbe. In *Studia Caroliensia* [online], 2006, 2. sz., s. 5-20. Dostupné na internete: <<http://www.kre.hu/portal/doc/studia/Cikkek/2006.2.szam/5.Ackermanne.Kelo.Kamilla.pdf>>.
- BADURÍKOVÁ, Zita. Daniel Lehocký a jeho odkaz dnešku. In *Prešovské evanjelické kolégium a jeho miesto a význam v kultúrnych dejinách strednej Európy*. Zost. Peter Kónya a René Matlovič. Prešov, Biskupský úrad Východného dištriktu Evanjelickej cirkvi a.v. na Slovensku, 1997, s. 215–220.
- BRTÁŇ, Rudo. *Bohuslav Tablic (1769–1832) : život a dielo*. Bratislava : Veda, 1974. 310 s.
- ĎURIŠKA, Zdenko. *Páľkovci : Príbeh rodu garbiarskych podnikateľov z Liptova*. Martin : Slovenská genealogicko – heraldická spoločnosť, 2013. 535 s.
1868. évi XXXVIII. Törvénycikk a népiskolai közoktatás tárgyában [online]. Dostupné na internete: <<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5360>>.
- KAPRONCZAY, Károly. A magyarországi iskola-egészségügy történetéből. In *Fejezetek az orvostudomány egyetemes történetéből (oktatási segédanyag)*[online]. Dostupné na internete: <http://www.tudomanytortenet.hu/tankonyvek/a_kozegeszssegugy_tortenete/index.php?kat=43&id=0&idd=436>.
- KISS, László. *Adalékok az egészségtan oktatásának történetéhez*. Balaton Akadémiai kiadó, 2014. 78 s.
- KOWALSKÁ Eva. *Štátne ľudové školstvo na prelome 18. a 19. storočia*. Bratislava : Veda, 1987, s. 55.
- KOWALSKÁ, Eva. Kontúry politického zápasu o charakter protestantského školstva v období osvietenstva. In : *Prešovské evanjelické kolégium a jeho miesto a význam v kultúrnych dejinách strednej Európy*. Zost. Peter Kónya a René Matlovič. Prešov : Biskupský úrad Východného dištriktu Evanjelickej cirkvi a.v. na Slovensku, 1997, s. 231-240.
- MAGYAR, Erzsébet. Az első magyar egészségtan tankönyvek. In *Könyv és nevelés*, 2002, 4. évf., 3. sz., s. 53-57. [online]. Dostupné na internete: <<http://epa.oszk.hu/01200/01245/00015/10MagyarE.html>>.
- MICHALIČKA, Vladimír. Samuel Ormis a jeho spôsoboveda. In *ORMIS, Samuel. Spôsoboveda*. Bratislava : Ústav informácií a prognóz školstva, 2011, s. 5-10.
- PŠENÁK, Jozef. Rehor Uram – pedagóg. In *Literárny archív 32/95*. KOCÁK, Michal ed. Martin : Matica slovenská, 1996, s. 169-170.
- Ratio Educationis 1777 a 1806*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1988, s. 210.
- RICZIOVÁ, Beata – PEKAŘOVÁ, Katarína. Katechizmus zdravia a jeho stredoeurópske cesty. In *Opera romanica 16 : Knihy v proměnách času*. České Budějovice : Jihočeská universita v Českých Budějovicích, 2015, s. 200-221. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.ff.jcu.cz/documents/10832/171099/OR16+text/021da0e1-665a-407b-a378-028b79f28720>>
- SROGOŇ, Tomáš. *Samuel Ormis život a dielo*. Bratislava : SPN, 1976, s 73-74.
- SZÖKEFALVI-NAGY, Zoltán. Kováts Mihály orvos, a magyarországi természettudományos ismeretterjesztés egyik úttörője 1762-1851. In *Orvostörténeti olvasmánytár*. [online]. Dostupné na internete: <http://www.orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/pdf/5.1.4/1959_012_szokefalvy_nagy_kovats_mihaly.pdf>.

TIGYINÉ PUSZTAFALVI, Henriette. Az egészségnevelés intézményesülésének története. In *Educatio*, 2013, 22. évf., 2. sz, s. 224–234.

TIGYI ZOLTÁNNE PUSZTAFALVI, Henriette. Az egészségnevelés intézményesülésének folyamata hazánkban a dualizmus korától a második világháború végéig. Pécs : Pécsi Tudományegyetem 2011. – Oktatás és társadalom, Neveléstudományi doktori iskola. Dostupné

na internete:<http://nevtudphd.pte.hu/sites/nevtudphd.pte.hu/files/files/Vedések/2011/tigyizoltan_nepusztafalvihenriette_disszertacio.pdf>.

TIGYI ZOLTÁNNÉ PUSZTAFALVI, Henriette. Egészségtan tanítása a tanítóképzőkben a 19. században haszált tankönyvek alapján. In : *A református tanítóképzés múltja, jelene, jövője*. Pinczésné Palásthy Ildikó (szerk.). Debrecen: Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, 2011. s. 86-91.

TINKOVÁ, Daniela. *Zákeřná mefitis*. Praha : Argo, 2012. 350 s.

Posúdila: Mgr. Miroslava Slezáková, PhD.

Katarína Pekařová, PhD. – štúdium v odbore knihovníctvo a jazyk maďarský absolvovala na Filozofickej fakulte Univerzity L. Eötvösa v Budapešti, doktorandské štúdium v Historickom ústave SAV v Bratislave. Pôsobí v Kabinete retrospektívnej bibliografie Univerzitnej knižnice v Bratislave, kde sa podieľa na realizácii tlačených a elektronických bibliografií. Popri tom sa venuje dejinám knižnej kultúry, dejinám zdravotníctva a medicíny. Je autorkou viacerých štúdií, monografie *Prírodovedné a lekárske spolky na dnešnom území Slovenska (1850 – 1918)* (Bratislava 2010), spoluautorkou a editorkou monografie *Fragmenty z kultúrnej histórie v kalendároch* (Bratislava 2015).

ŠTUDENTI ZO SLOVENSKA NA ODBORE ARCHITEKTÚRY NEMECKEJ VYSOKEJ ŠKOLY TECHNICKEJ V BRNE V MEDZIVOJNOVOM OBDOBÍ¹

Libor Bernát

Abstrakt: V príspevku sme sa sústredili na otázku študentov zo Slovenska v odbore pozemného staviteľstva a architektúry na Nemeckej vysokej škole technickej v Brne v medzivojnovom období. Vychádzajúc z detailného archívneho štúdia, ide o podrobný rozbor študentov po stránke národnostnej, konfesionalnej, úspešnosti štúdia a dĺžky štúdia. Z dôvodu rozsahu sme sa nevenovali sociálnemu pôvodu, štipendiám, otázke brannej povinnosti a iným. Výsledky komparujeme s odborom architektúry na Českej vysokej škole technickej v rovnakom období.

Kľúčové slová: študenti, architektúra, národnosť, konfesia, miesto narodenia a bydliska, stredná škola, štátna skúška, úspešnosť, dĺžka štúdia

Úvod

Postavenie Nemeckej vysokej školy technickej (ďalej NVŠT) v Brne po 1. svetovej vojne zoslablo, hoci oproti Českej vysokej škole technickej (ďalej ČVŠT) v Brne mala kompletnú štruktúru technickej vysokej školy. NVŠT bola chápaná ako vysoká škola nemeckej národnosti, zatiaľ čo ČVŠT bola vnímaná ako škola českého, resp. československého národa.

NVŠT sa skladala z piatich odborov (Abteilung), dnes by sme povedali fakúlt.

V *Programmoch* boli označované arabskými číslicami:

1. oddelenie stavebného inžinierstva (Abteilung für Ingenieurbauwesen). V rámci odboru sa študoval bol tiež 1a. zememeračské inžinierstvo (Abteilung für Vermessungsingenieurwesen),
2. odbor pozemného staviteľstva a architektúry (Abteilung für Hochbau und Architektur),
3. odbor strojníckeho inžinierstva (Abteilung für Maschinenbau), v rámci ktorého sa študoval tiež 3a. odbor elektrotechnického inžinierstva (Abteilung für Elektrotechnik),
4. odbor chemického inžinierstva (Abteilung für Technische Chemie),
5. všeobecný odbor (Allgemeine Abteilung), sa skladal z 5a. kurz poist'ovacej techniky (Versicherungstechnischer Kurs) a 5b. prednášky pre kandidátov na učiteľstvo pre stredné školy (Vorlesungen für Kandidaten des Mittelschullehramtes).²

Zatiaľ čo na NVŠT v Brne sa odbor pozemného staviteľstva a architektúry študoval už pred 1. svetovou vojnou, na ČVŠT v Brne sa konštituoval ako posledný odbor až v školskom roku 1919/20. V prvom ročníku sa študenti učili najmä základom vyššej matematiky, fyzike, deskriptívnej geometrii, statike, geológii, pozemným stavbám. V druhom ročníku navštevovali predmety ako náuka o pružnosti a pevnosti, stavebnú mechaniku I., pozemné stavby II. a iné predmety.

¹ Časť archívneho materiálu bola zozbieraná v rámci projektu KEGA č. 206 STU-4/2012 „Študenti zo Slovenska na pražských a brnianskych technických vysokých školách v medzivojnovom období“. V článku nadväzujeme už na opublikovanú štúdiu Študenti zo Slovenska v odbore architektúry Českej vysokej školy technickej v Brne v medzivojnovom období. In *Historicko-pedagogické fórum*, 2013, roč. 2, č. 3, s. 13-26.

² Správa rektora pre rišsku študentskú prácu z 25. 11. 1939 fond B 34, spisy 426.

V treťom ročníku mali predmety ako pozemné stavby III., úžitkové stavby, architektúru I., dejiny architektúry, stavebné zákony a iné. Po druhom ročníku, najneskôr v treťom ročníku absolvovali 1. štátnu skúšku.

V štvrtom ročníku navštevovali predmety architektúra II.-III., úžitkové stavby II., stavbu miest, železničné a betónové stavby, ústredné kúrenie a vetranie. V poslednom, piatom ročníku, mali predmety architektúra III., stavba miest II., hospodárske stavby, dejiny umenia. Potom ich čakala 2. štátna skúška a vysnívaný titul „ing. arch.“

Úlohou našej štúdie bude analýza študentov zo Slovenska na odbore architektúry a pozemného staviteľstva ČVŠT v Brne. Pod pojmom študenti zo Slovenska považujeme pre účely štúdie poslucháčov technických vysokých škôl v Brne, ktorí sa narodili alebo bývali na území Slovenska, to znamená aj študentov inej ako slovenskej národnosti. Slovensko geograficky chápeme podľa krajinského zriadenia v rokoch 1928 – 1938.³ Súčasne do súboru zaraďujeme aj študentov slovenskej národnosti bývajúcich mimo územia Slovenska. Do súboru študentov zo Slovenska nie sú tiež zahrnutí študenti pochádzajúci z Čiech a Moravy, ktorí neskôr pracovali na území Slovenska.⁴ Medzi študentov zo Slovenska počítame len tých, ktorí na NVŠT v Brne študovali aspoň jeden semester, teda boli imatrikulovaní. Nezapočítavame medzi nich však študentov, ktorí tu absolvovali len niektorú štátnicovú skúšku, alebo si nechali nostrifikovať diplom, ako napr. Július Ernest Sporzon, ktorý študoval na VŠT vo Viedni a diplom získal na VŠT v Mníchove.⁵

Vychádzame predovšetkým z archívnych materiálov uložených v Moravskom zemskom archíve (ďalej MZA) Brno vo fonde Německá technika B 34, ktorý je síce skatalogizovaný, ale nie je celý nafóliovaný. Predovšetkým vychádzame z „nationálií“, ďalej z 331 seznam studujících, podrobivších se 1. st. zk. 1883 – 1924 a výkazov o absolvovaní 1. a 2. štátnej skúšky, nachádzajúcej sa vo viacerých inventárnych číslach.

„Nationálie“ NVŠT mali predtlačený formulár vo formáte A3, popísaný len na jednej strane pre riadnych študentov (Ordentlicher Hörer) a mimoriadnych študentov (Außordentlicher Hörer). Všetky položky v obidvoch formulároch boli rovnaké. Skladali sa z dvoch častí: hlavičky a zo zoznamu skúšok. Hlavička obsahovala hornú časť s číslom a dňom imatrikulácie (Matrikel-Nr. - Tag der Immatrikulation) a číslo katalógu (Kat.-Nr.) a ročník štúdia (Jahrgang). Ďalej nasledovali položky: odbor štúdia (Fachabteilung), meno a priezvisko (Vor-und Zuname), adresa v Brne (Wohnungsadresse in Brünn), dátum a miesto narodenia (Geboren am – zu - in), údaje o otcovi alebo poručníkovi (Name, Stand un Wohnort des Vaters oder Vormundes), potom dôležité demografické ukazovatele - náboženstvo (Religion), národnosť (Nationalität) a materinský jazyk (Muttersprache). Ďalšími položkami bol záznam o poslednom štúdiu (Zulezt besuchte Lehranstalt), maturitné vysvedčenie (Grundlage, auf welcher die Immatrikulation erfolgte), zápis o štipendiu a úľavách (Steht im Genusse eines), štátne skúšky (Staatsprüfung – Doktorat).

Zoznam skúšok obsahoval číslo predmetu (Nummer des Lehrgegenstandes), názov predmetu (Lehrfächer), potvrdenie návštevy (Bestätigung des Besuches), výsledok skúšky (Studienerfolg bei der Prüfung), obdržanie dokladu (Erhielt ein Zeugnis) a poznámku

³ Po vzniku ČSR a vymedzení administratívnej hranice medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou niektoré obce súčasnej Ukrajiny patrili administratívne do správy Slovenska. Pozri *Soznam miest na Slovensku dľa popisu ľudu z roku 1919* (Bratislava: Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska, 1920), tiež *Administratívny a štatistický lexikón sídel z roku 1927 a 1928*) a opačne niekoľko obcí, ktoré máme na Slovensku, patrili pod správu Užhorodu. Títo študenti z Podkarpatskej Rusi “ majú v „nationáliách“ uvedené lokalitu nachádzajúcu sa v Podkarpatskej Rusi a v zátvorke Slowakei.

⁴ BERNÁT, L. Študenti zo Slovenska v odboroch inžinierskeho staviteľstva brnianskych vysokých škôl technických v medzivojnovom období. In *Slovenská štatistika a demografia*, 2013, roč. 23, č. 4, s. 48.

⁵ Pozri KUSÝ, M. *Architektúra na Slovensku 1918-1945*. Bratislava: Pallas, 1971, s. 184, *Slovenský biografický slovník : od roku 833-1990*. V. R- Š. Martin: MS, 1992, s. 324.

(Anmerkung).⁶ „Nationálie“ sú usporiadané abecedne, najskôr riadni a potom mimoriadni študenti. Niekedy študijné oddelenie nechalo prázdne formuláre, čakajúce, že sa študent ešte zapíše. Niektoré položky formuláru sú len čiastočne vyplnené.

V štúdiu abstrahujeme od rozsiahlejších analýz venujúcich sa reforme štúdia architektúry, napr. vychádzajúcej z požiadaviek Spolku poslucháčov architektúry. Podľa nich študijné osnovy nezodpovedali zásadám vtedajšej architektúry. Tento „revolučný“ proces prebiehal predovšetkým v Prahe na Českom vysokom učení technickom.⁷ Slovo „reforma“ bolo rovnakým čarovným slovom ako v dnešnej dobe.

Otázka voľby vysokej školy a motivácie počas štúdia, tak typická pre dnešné dotazníky, v danom období nebola riešená a nedokážeme na ňu relevantne odpovedať. Faktorov podmieňujúcich výber daného odboru mohlo byť viacero. V danej dobe skôr išlo o osobný pohľad na voľbu inžinierskeho povolania. A. K. Vlček sa napr. domnieval, že asi len 20 % študentov má osobný záujem a sklon k určitému odboru.⁸ Je to však subjektívny názor, ktorý sa nedá verifikovať.

Počty študentov

Celkom študovalo na odbore pozemného staviteľstva a architektúry NVŠT v Brne v medzivojnovom období 76 študentov, medzi ktorými nebola ani jedna žena. Je to o 31 študentov viac ako na ČVŠT v Brne. Na ČVŠT v Brne tiež študovala jedna žena, Matilda Aquitana Macurová. Študenti navštevovali obidve technické vysoké školy, z ČVŠT v Brne na NVŠT v Brne prestúpili štyria študenti (E. Blum, E. Demián, J. Matonok, E. Stern) a naopak traja študenti (V. Donner, L. Glück, P. Novák). Nízky počet študentov bol daný tiež trhom práce. Možnosť uplatniť sa s kvalifikáciou inžiniera architektúry nebola veľká, čo sa prejavovalo najmä v období hospodárskych kríz.

Ak bol študent zamestnaný, tak musel predkladať každoročne súhlas zamestnávateľa, napr. úradníci úradu, vojaci súhlas ministerstva národnej obrany, atď. Zo 76 študentov NVŠT v Brne boli len dvaja študenti (Ž. Kerekeš a P. Novák) zapísaní ako mimoriadni študenti. Mimoriadnym študentom mohol byť tiež študent „prozatimní“, ktorý nedoložil všetky náležitosti, nedosiahol vek 18 rokov, nemal potrebnú prípravu pre dané štúdium alebo sa zapísal uprostred semestra. Akonáhle ich doplnil, bol zapísaný ako riadny študent. Štúdium mohlo byť iba denné a popri zamestnaní nemohol študent navštevovať vysokú školu. Ešte sa k tomuto problému vrátíme pri dĺžke štúdia.

Vysoké školy vo svojich „Programoch“ uvádzali často počty študentov. Uvádzaní sú však študenti podľa štátnej príslušnosti – domáci a cudzinci, ale v celkovom počte. Štatistické údaje sa nachádzajú tiež v „Zprávách státního úradu statistického republiky Československé“. Niekedy sa uvádzajú počty študentov v letnom a inokedy v zimnom semestri, čo nemusí korešpondovať s údajmi v „Programoch“.

⁶ Zápisy pražskej NVŠT boli usporiadané inak - po štyroch študentoch na dvojstranách. Na ľavej strane boli údaje o študentovi: poradie (Fortlaufende Zahl), meno, priezvisko a bydlisko študenta (Vor-und Zuname und Wohnung des Hörers), dátum narodenia (Alter), náboženstvo (Religionsbekenntnis), miesto narodenia, okres, krajina a národnosť (Geburtsort, Kreis, Land und Nationalität), údaje o otcovi alebo poručníkovi (Namen, Stand und Wohnort des Vaters oder Vormundes), predbežné vzdelanie (Vorbildung), odbor (Fachabteilung) a či išlo o riadneho alebo mimoriadneho študenta (Ordentlicher oder außordentlicher Hörer). Na pravej strane sa nachádzal zoznam predmetov (Lehrgegenstände), výsledok skúšok a seminárov (Erfog, Gegenstand, Übungen) a poznámka (Anmerkung).

⁷ TAYERLOVÁ, M. Zápas posluchačů architektury o reformu studia v letech 1918-1921. In *Acta Polytechnica*, 1981, rada 5, roč. 6, č. 2, s. 47-77.

⁸ VLČEK, A. K. Výhledy inženýrského povolání do budoucna. In *Technik*, 1938/39, roč. 8, č. 3, s. 40.

Školský rok	Počet študentov		Percentuálny podiel študentov zo Slovenska
	celkom	zo Slovenska	
1918/19	95	2	2,1
1919/20	110	14	12,7
1920/21	150	19	12,2
1921/22	136	24	17,7
1922/23	118	23	19,5
1923/24	118	20	17
1924/25	135	18	13,3
1925/26	157	20	12,7
1926/27	172	16	9,3
1927/28	204	13	6,4
1928/29	228	16	7
1929/30	292	17	5,8
1930/31	285	17	6
1931/32	275	15	5,4
1932/33	271	14	5,2
1933/34	271	17	6,3
1934/35	245	14	5,7
1935/36	206	13	6,3
1936/37	160	12	7,5
1937/38	156	9	5,8
1938/39	84	7	8,3
1939/40	nezistené	6	nezistené

Tabuľka č. 1 Návštevnosť študentov zo Slovenska na odbore architektúry a pozemného staviteľstva ČVŠT v Brne v školských rokoch 1918/19 – 1939/40 Zdroj: MZA Brno, fond B 34, knihy, Nacionále, 281 - 1918 – 1919 A-L – 325 1939 – 1940 P-Z, *Programm der Deutschen technischen Hochschule zu Brünn für das Studienjahr 1920/21 – 1938/39* a samostatné výpočty.

Celkový počet poslucháčov architektúry a pozemného staviteľstva predstavuje konkávnu krivku. Nízky počet študentov na začiatku skúmaného obdobia bol daný viacerými faktormi – udalosťami po 1. svetovej vojne, neistými pomermi na Slovensku, nedostatkom ubytovania v Brne, atď. Mnohí študenti boli demobilizovaní (Š. Zongor). Počet študentov pozemného staviteľstva a architektúry kulminoval koncom 20. rokov a počiatkom 30. rokov. Bolo to spôsobené tiež príchodom študentov z VŠT v Budapešti, čo ešte podrobnejšie bude analyzované. Koncom 30. rokov klesal vôbec počet študentov na NVŠT, čo bolo spôsobené viacerými faktormi, napr. snahou parlamentnej komisie, aby zrušili niektoré odbory. V dobe krízy to bola snaha o úsporné opatrenia, týkajúce sa takmer všetkých vysokých škôl. Trh bol presýtený množstvom inžinierov a tak niektorí profesori technických vysokých škôl uvažovali o stanovení numerus clausus na počty študentov. Ďalej to bol pokles zahraničných študentov, založenie Slovenskej vysokej školy technickej (ďalej SVŠT) v Bratislave a v školskom roku 1938/39 rozpad Československa. Po uzatvorení českých vysokých škôl prešiel na skúmaný odbor z ČVŠT v Brne len J. Matonok. Každý prestupujúci študent si musel podať žiadosť, v ktorej vyjadril lojalitu k Veľkonemeckej ríši. Pokiaľ nebol ročník otvorený na SVŠT v Bratislave, tak sa pochopiteľne títo študenti snažili ukončiť štúdium v Čechách. Často im chýbal len jeden ročník.

Študenti zo Slovenska najmenej navštevovali odbor pozemného staviteľstva a architektúry počiatkom a koncom skúmaného obdobia, podobne ako celkový počet poslucháčov. Najviac študentov zo Slovensku tu študovalo počiatkom 20. rokov, kedy

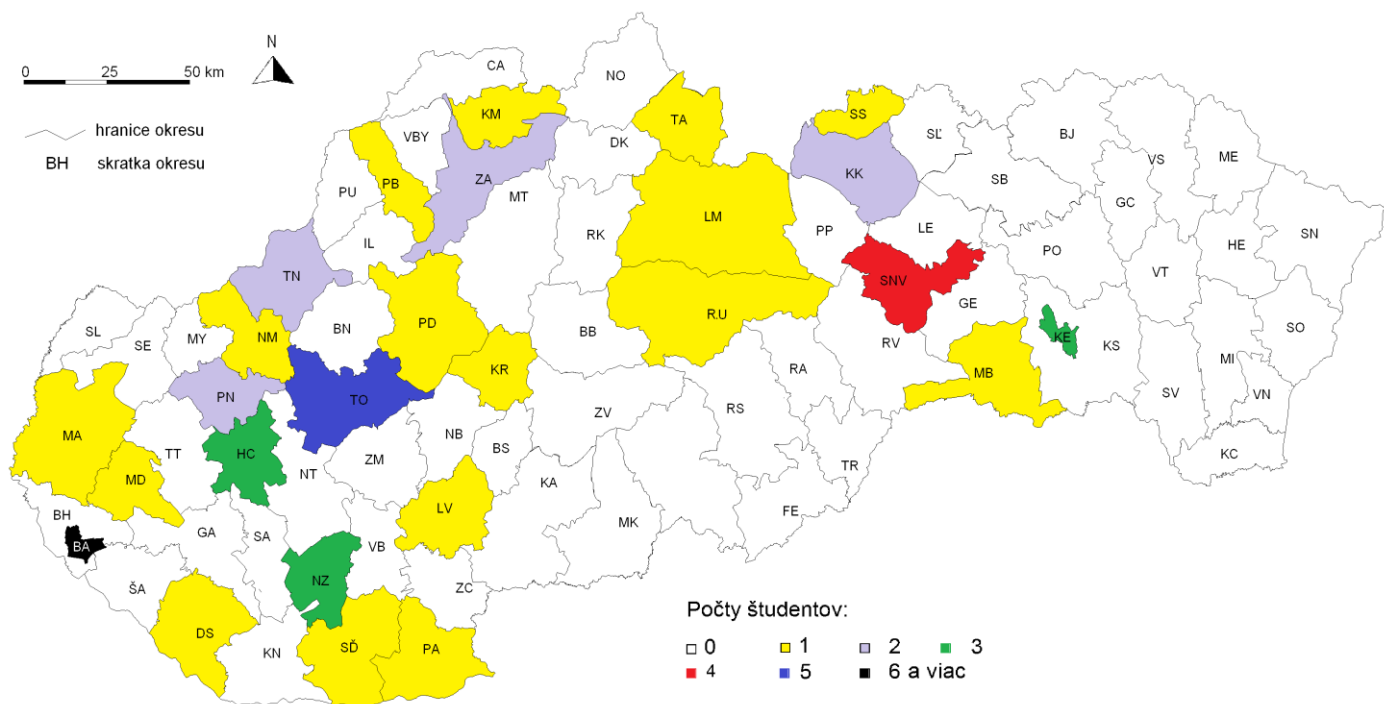
prekročil počet 20 študentov v školskom roku.⁹ Dokonca v školských rokoch 1921/22 a 1922/23 tvorili viac ako 30 % všetkých poslucháčov. Nízky počet študentov zo Slovenska bol daný tiež krízou, aj v období konjunktúry. „Zdá se, že obor jest přeplněn, vzhledem k tomu, že do pracovních možností tohto oboru kde kdo »fušuje«.“¹⁰

Len v školskom roku 1937/38 bol počet poslucháčov zo Slovenska na NVŠT v Brne nižší o jedného študenta ako na ČVŠT. Inak prevyšoval počet študentov NVŠT v Brne v jednotlivom školskom roku počet študentov na ČVŠT v Brne najviac o 21 študentov (v školskom roku 1922/23) alebo o 20 študentov (v školskom roku 1921/22).

Miesto narodenia študentov

Ďalšou otázkou je, kde sa študenti zo Slovenska navštevujúci odbor pozemného staviteľstva a architektúry narodili. Zo 76 študentov sa presne nepodarilo zistiť, kde sa narodili len dvaja študenti (2,6 % zo všetkých študentov zo Slovenska odboru pozemného staviteľstva a architektúry) E. Gottesmann a P. Weil. E. Gottesman sa narodil v Smolníku, ale či ležiacom v okrese Gelnica alebo Snina, je diskutabilné.

Až 16 študentov sa narodilo mimo územia Slovenska, v tom jedenásť na území Maďarska, po dvoch na Morave (P. Fuchs, A. Lang) a v Rumusku (A. Lederer, E. Széga) a L. Rigele v Rakúsku.

Mapa č. 1 Okresy, v ktorých sa narodili študenti zo Slovenska navštevujúci odbor architektúry a pozemného staviteľstva NVŠT v Brne v školských rokoch 1919/20 – 1939/40. Zdroj: MZA Brno, fond B 34, knihy, Nacionále, 281 - 1918 – 1919 A-L – 325 1939 – 1940 P-Z.

Najviac študentov, až 14 (t. j. 18,4 %), sa narodilo v Bratislave,¹¹ potom nasleduje okres Veľké Topoľčany s piatimi študentmi (t. j. 6,6 %, I. Adda, F. Austin, V. Bustin, E.

⁹ Na ČVŠT v Brne najviac poslucháčov jedenásť bolo v školských rokoch 1929/30 a 1931/32.

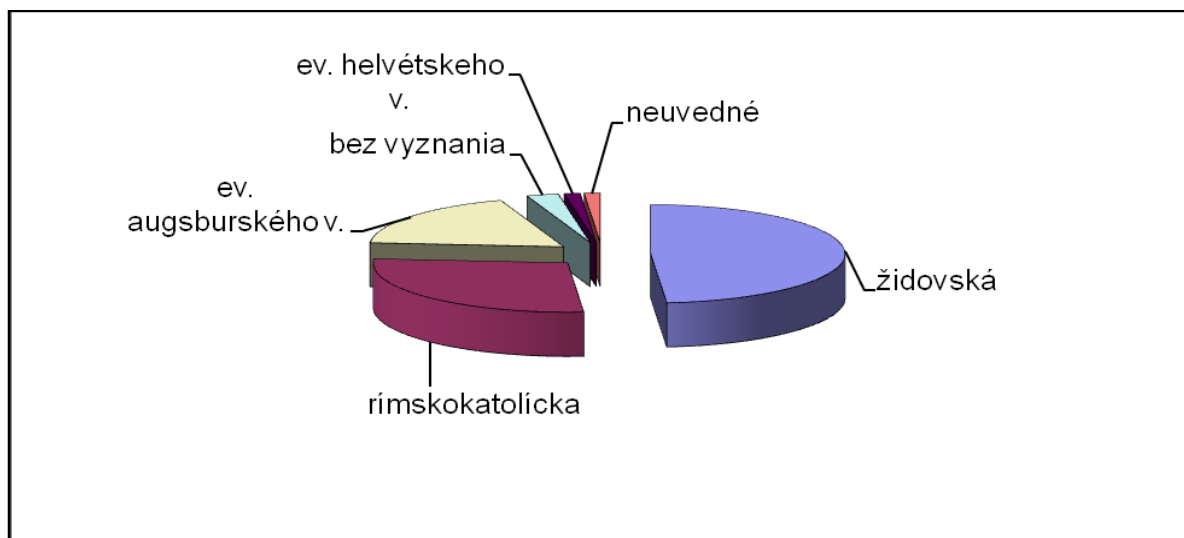
¹⁰ VLČEK, A. K. Výhledy inženýrského povolání..., s. 41.

¹¹ Mapa je vytvorená na základe podkladu spracovaného doc. RNDr. D. Kusendovou, PhD., ktorej týmto ďakujeme za umožnenie použitia v článku. ŽUDEL, J. Krajské zriadenie v r. 1925-1938. In: Atlas Slovenskej socialistickej republiky. Bratislava : VEDA, 1980, s. 121. BA – Bratislava mesto, BB – Banská Bystrica, BH –

Rosenberg, A. Zhorella) a Spišská Nová Ves so štyrmi študentmi (t. j. 5,3 %, L. Fuszmann, T. Klein, E. Lángh, A. Szell). V ďalších okresoch (Hlohovec, Košice, Nové Zámky) sa narodili traja študenti a menej. Až v 53 okresoch sa nenarodil ani jeden študent.

Konfesionálna skladba

Veľmi zaujímavou otázkou je konfesionálna skladba študentov architektúry a pozemného staviteľstva zo Slovenska na ČVŠT v Brne v medzivojnovom období vzhľadom ku konfesionálnej skladbe obyvateľstva a k ostatným odborom na NVŠT v Brne.

Graf č. 1 Konfesionálna skladba študentov zo Slovenska na odbore pozemného staviteľstva a architektúry NVŠT v Brne v školských rokoch 1918/19-1939/40. Zdroj: MZA Brno, fond B 34, knihy, Nacionále, 281 - 1918 - 1919 A-L - 325 1939 - 1940 P-Z.

Zo skúmaného súboru 76 študentov sa nepodarilo zistiť konfesiю len E. Deminánovi, ktorý tu študoval 2. ročník v školskom roku 1931/32. Konfesiю neuviedol ani počas štúdia na ČVŠT v Brne. Vzhľadom na to, že sa hlásil k židovskej národnosti, pravdepodobne jeho viera bola židovská. Študenti sa zo Slovenska na odbore pozemného staviteľstva a architektúry sa hlásili k piatim konfesiám. Na rozdiel študentov zo Slovenska, na iných odboroch NVŠT v Brne, sa tu nenachádza ani jeden zápis o zmene konfesiю.

Najpočetnejšie zastúpená bola židovská konfesia, ku ktorej sa hlásilo 37 študentov (t. j. 48,7 % zo všetkých študentov zo Slovenska, navštevujúcich odbor pozemného staviteľstva a architektúry). Nedokážeme však presnejšie určiť, či sa hlásili k ortodoxnému alebo neologickému smeru. V „nationáliách“ technických vysokých škôl v Prahe aj v Brne bolo

Bratislava vonkov, BJ – Bardejov, BN – Bánovce nad Bebravou, BR – Brezno nad Hronom, BS – Banská Štiavnica, CA – Čadca, DK – Dolní Kubín, DS – Dunajská Streda, FE – Feledince, GA – Galanta, GC – Giraltovce, GE – Gelnica, HC – Hlohovec, HE – Humenné, IL – Ilava, KA – Krupina, KC – Kráľovský Chlmec, KE – Košice mesto, KK – Kežmarok, KM – Kysucké Nové Mesto, KN – Komárno, KR – Kremnica, LE – Levoča, LM – Liptovský Svätý Mikuláš, LU – Lučenec, LV – Levice, MA – Malacky, MB – Moldava nad Bodvou, MD – Modra, ME – Medzilaborce, MI – Michalovce, MK – Modrý Kameň, MT – Turčiansky Svätý Martin, MY – Myjava, NB – Nová Baňa, NI – Nitra, NO – Námestovo, NM – Nové Mesto nad Váhom, NZ – Nové Zámky, PA – Parkan, PB – Považská Bystrica, PD – Prievidza, PN – Piešťany, PO – Prešov, PP – Poprad, PU – Púchov, RA – Revúca, RS – Rimavská Sobota, RU – Ružomberok, RV – Rožňava, SA – Šaľa, SB – Sabinov, SD – Stará Ďala, SE – Senica, SI – Snina, SL – Skalica, SL – Stará Ľubovňa, SN – Spišská Nová Ves, SO – Sobrance, SS – Spišská Stará Ves, ST – Stropkov, ŠA – Šamorín, TA – Trstená, TB – Trebišov, TN – Trenčín, TO – Topoľčany, TR – Tornaľa, TT – Trnava, VB – Vrāble, VBY – Veľká Bytča, VK – Veľké Kapušany, VT – Vranov nad Topľou, ZA – Žilina, ZC – Želiezovce, ZM – Zlaté Moravce, ZV – Zvolen.

unikátne, ak to zápis obsahoval. S najväčšou pravdepodobnosťou navštevovali neologické synagógy.

Ich počet bol vysoký aj preto, lebo na budapeštianskej VŠT bol v 20. rokoch stanovený numerus clausus na študentov hlásiacich sa k židovskej konfesii.¹² Nárast študentov židovského pôvodu sa prejavil aj na ostatných technických vysokých školách v Československu. Nie sú medzi nimi však Židia z Ruska.¹³ Na NVŠT v Brne prešli celkom šiesti študenti (t. j. 7,9 %, Z. Egri, E. Goldner, J. Konrad, L. Oechlänger, O. Singer, L. Szantó)

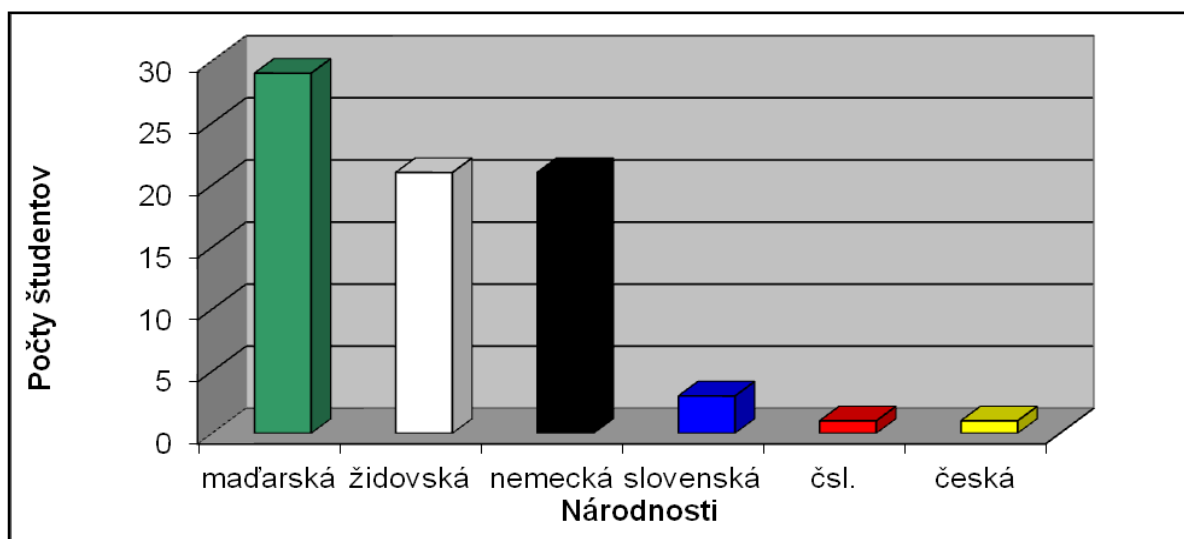
Až potom nasleduje rímsko-katolícka konfesia – 21 študentov (t. j. 27,6 %). Ani jeden študent, hlásiaci sa k židovskej národnosti, neuvádzal rímsko-katolícku konfesiu, čo bolo typické pre iné odbory brnianskych technických vysokých škôl.

Tretiu najpočetnejšiu konfesiu tvorili 14 (t. j. 18,4 %) evanjelici augsburského vyznania. Dvaja študenti (P. Weil a P. Weisz) si uvádzali, že sú bez vyznania „konfesionlos“. Obidvaja tu študovali v školskom roku 1919/20.

Študent T. Zoltán bol členom evanjelickej cirkvi helvétskeho vyznania. Podrobnosti z náboženského života študentov NVŠT v Brne však nemáme, ani o úrovni ich religiozity.

Národnostná skladba

Skladba študentov architektúry a pozemného staveľstva zo Slovenska na NVŠT v Brne v mezivojnovom období z národnostného hľadiska má tiež niekoľko špecifik oproti ostatným odborom. Najpočetnejšie zastúpenou národnosťou bola maďarská národnosť, ku ktorej sa hlásilo až 29 študentov (t. j. 38,2 % zo všetkých študentov zo Slovenska na odbore pozemného staveľstva a architektúry).

Graf č. 2 Národnostná skladba študentov zo Slovenska na odbore architektúry a pozemného staveľstva NVŠT v Brne v školských rokoch 1918/19-1939/40. Zdroj: MZA Brno, fond B 34, knihy, Nacionále, 281 - 1918 – 1919 A-L – 325 1939 – 1940 P-Z.

Potom nasleduje nemecká a židovská národnosť s 21 študentmi (t. j. 27,6 %). Práve študenti židovskej konfesie menili podľa zápisov v „nationáliách“ najčastejšie národnosť. Bolo to pochopiteľné, hľadali miesto a uplatnenie v novovzniknutej Československej republike. „Nationálie“ NVŠT v Brne, ako sme už upozornili, obsahujú tiež položku

¹² Podobný prejav antisemitizmu sa objavil aj v roku 1936 v Poľsku na Vyššej inžinierskej škole Wawelberga-Rottwanda vo Varšave.

¹³ Opačný trend zaznamenal KREJČÍ, D. a jeho žáci: *Sociální poměry studentstva českých vysokých škol brněnských podle výsledků statistického šetření z let 1921/2 a 1922/3*. Praha: V. Horák a spol., 1924. s. 28.

okresoch Hlohovec a Nové Zámky. Až v 49 okresoch nebýval ani jeden študent skúmaného odboru.

Na štúdium odboru architektúry a pozemného staviteľstva sa hlásili študenti z rôznych stredných škôl, čo býva niekedy problém presne určiť, keďže kvalita zápisov je rôznorodá. Pri štyroch študentoch (E. Deminám, L. Glück, J. Murtin, V. Pojetek) sa nepodarilo zistiť, ktorú strednú školu navštevovali. Na odbore architektúry a pozemného staviteľstva študovali len jeden školský rok a prišli z inej vysokej školy.

Stredná škola

Aby sa študent mohol prihlásiť na vysokú technickú školu, musel ukončiť školu maturitnou skúškou. Pri zisťovaní narážame na problém kvality zápisov. Už z čias Rakúsko-Uhorska sa často len zapisoval údaj o získaní maturity. Preto sa nepodarilo zistiť strednú školu až u 25 študentov, t. j. 33,9 %, zo všetkých študentov zo Slovenska navštevujúcich odbor pozemného staviteľstva a architektúry v medzivojnovom období.

Podmienky sa v priebehu medzivojnového obdobia čiastočne menili. Riadnym poslucháčom sa mohol stať podľa výnosu ministerstva školstva č. 88806/27-IV z 12. septembra 1928 len absolvent (t. j. ten, ktorý dosiahol stupeň dospelosti):

- a) reálky (staršia škola bez vyučovania klasických jazykov, so zameraním na prírodovedné a technické odbory, o rok kratšia ako gymnázium)
- b) vyššieho reálneho gymnázia (děčínskeho typu) vetvy reálnej,
- c) reformného reálneho gymnázia,
- d) gymnázia pre odbor chemicko-technologického inžinierstva, poľnohospodárskeho a lesného inžinierstva, poisťovacej techniky a pre vysokú školu obchodnú. Ak sa chceli zapísať na iný odbor, museli sa podrobiť skúške z deskriptívnej geometrie a rysovania.

Abiturienti všetkých typov gymnázií, ak sa chceli zapísať na odbor pozemného staviteľstva alebo architektúry, sa museli podrobiť skúške z kreslenia.

Najviac študentov, až 28 študentov (t. j. 36,8 %) navštevovalo reálne gymnázium a gymnázium 13 študentov (t. j. 17,1 %). Dvaja študenti absolvovali reálku. Ďalším problémom je, že študent niekedy uviedol gymnázium a absolvoval reálku alebo reálne gymnázium. Pre technické vysoké školy boli vhodné reálky zamerané na matematicko-prírodovedné predmety a na svetové jazyky. Tie však boli premieňané od 30. rokov na reálne gymnáziá, ktoré však mali viac univerzálny charakter. Technici predovšetkým gymnáziám vytýkali, a zo svojho pohľadu oprávnene, prílišný dôraz na antickú kultúru a vzdelanosť.¹⁶

Len štyria študenti (t. j. 5,3 % J. Gretzmacher, T. Klein, E. Rosenberg, E. Stern) boli abiturientmi priemyselných škôl. V „nacionálkach“ na nich bolo upozorňované pečiatkou „Absolvent priemyslové školy“. Od školského roku 1919/20 bol zrušený zákon zabraňujúci absolventom priemyselných škôl v štúdiu na technických vysokých školách. Mohli sa však prihlásiť podľa výnosu MŠO z 26. augusta 1926 č. 84.865 len na odbor, pre ktorý získali na priemyselnej škole potrebné predpoklady.

Dvaja študenti (t. j. 2,6 %, V. Donner, L. Unger) absolvovali lýceá. Pri dvoch študentoch (K. Ludwig, V. Szlovenszký) bola v zápise uvedená „Oberschule“, tzn. vyššia stredná škola. Nedokážeme presnejšie určiť o ktorý druh školy išlo.

Vysoký počet študentov neuvádzajúcich druh strednej školy bol spôsobený tiež tým, že zapisovali posledné štúdium. V prípade, že to bola vysoká škola, tak uviedli túto školu. Celkom prišlo z iných škôl až dvanásť študentov, t. j. 15,8 %. Ako sme už uviedli, z VŠT v Budapešti prišlo šesť študentov, z ČVŠT v Brne štyria študenti a z NVŠT v Prahe prišli dvaja študenti (t. j. 2,6 %, J. Bedö, E. Gottesmann¹⁷). Hoci koncom medzivojnového obdobia

¹⁶ ZAVADIL, J. Středoškolská příprava k inženýrskému studiu. In: *Technik*, 5, 1935-1936, č. 6, s. 94.

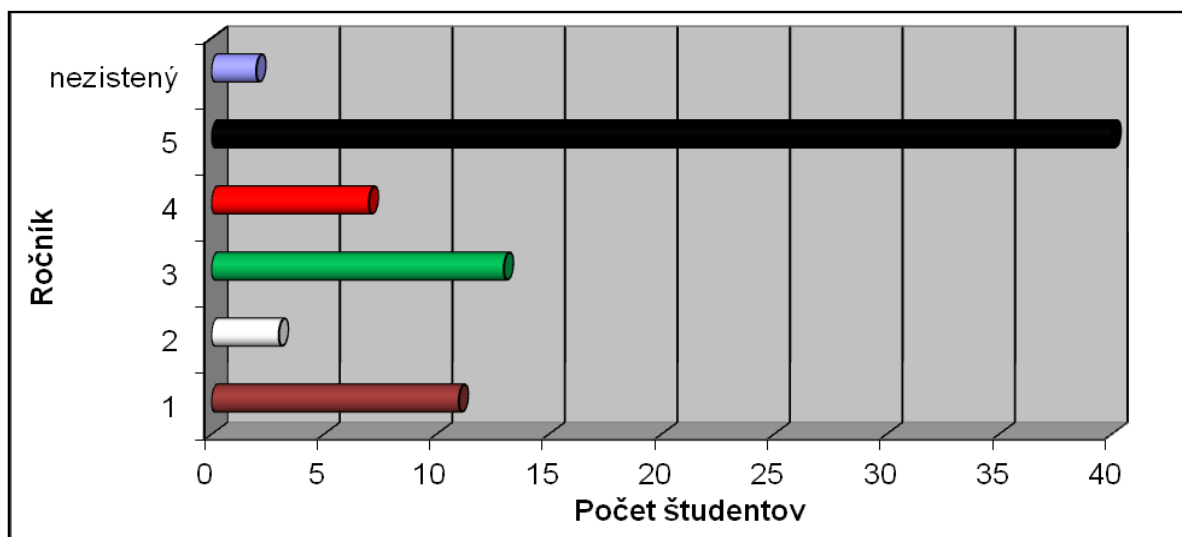
¹⁷ Obidvaja študenti sa hlásili k židovskej konfesii a židovskej národnosti.

vznikla SVŠT v Bratislave, nenašli sme ani jedného študenta, ktorý by prestúpil. Len J. Matonok si nechal 20. 5. 1949 nostrifikovať diplom inžiniera architekta.

Najvyšší dosiahnutý ročník a dĺžka štúdia

Štúdium na technických vysokých školách bolo náročné a mnohí študenti ho neukončili z rôznych dôvodov. Otázkou je, koľko študentov zo Slovenska na odbore pozemného stavebníctva a architektúry v medzivojnovom období zanechalo štúdium v jednotlivom ročníku. Nie všetci študenti navštevovali odbor od 1. ročníka a skončili ho tu v 5. ročníku. Ako sme už ukázali, až 12 študentov prišlo z inej vysokej školy a sedmi študenti (V. Donner, L. Glück, E. Kraus, H. Landesmann, A. Lederer, P. Novák, P. Weisz) odišli na inú technickú vysokú školu. Celkom 19 študentov, t. j. jedna štvrtina, navštevovalo aj inú technickú vysokú školu. Migrácia študentov bola bežná aj v iných odboroch a na iných technických vysokých školách.

Zo 76 študentov sa len pri dvoch študentoch (E. Goldner, P. Weil) nepodarilo zistiť presne ročník, ktorý navštevovali. Obidvaja tu študovali necelé dva školské roky.

Graf č. 3 Najvyšší ročník, ktorí dosiahli študenti zo Slovenska na odbore architektúry a pozemného stavebníctva ČVŠT v Brne v školských rokoch 1919/20-1939/40. Zdroj: MZA Brno, fond B 34, knihy, Nacionále, 281 – 1918 – 1919 A-L – 325 1939 – 1940 P-Z.

Viac ako polovica všetkých študentov, až 40 študentov (t. j. 52,6 %) navštevovalo posledný piaty ročník. To ešte neznamenalo, že tu absolvovali vysokú školu. Druhý najvyšší počet študentov, 13 študentov (t. j. 17,1 %), navštevovalo tretí ročník. Cez prvý ročník neprešlo jedenásť študentov (t. j. 14,5 %). Štvrtý ročník tu navštevovalo sedem študentov a najmenej študentov – traja študenti (K. Ludwig, P. Novák, E. Rosenberg) skončili v druhom ročníku.

Opäť zdôrazňujeme, že v grafe je zaznamenaný najvyšší dosiahnutý ročník na odbore pozemného stavebníctva a architektúry na NVŠT v Brne. Ak študent prešiel na inú VŠT a tam pokračoval v štúdiu tohto odboru, mohol sa dostať do vyššieho ročníka. Okrem toho niektorí študenti prestúpili z odboru pozemného stavebníctva a architektúry na iný odbor v rámci NVŠT – J. Kopecký na odbor inžinierskeho stavebníctva,¹⁸ V. Szlovenský na odbor zememeračského inžinierstva.

¹⁸ Ďalší študenti prestúpili na odbor pozemného stavebníctva a architektúry z iných odborov E. Rosenberg z odboru inžinierskeho stavebníctva, L. Sonnenfeld, E. Széga, A. Zhorela z odboru strojníckeho a elektrotechnického inžinierstva.

Absolvovanie 1. a 2. štátnej skúšky

Takmer po celé medzivojnové obdobie prebiehala živá diskusia o skúškach a skúšaní. Pedagógom bolo vyčítané, že „se zkouška stává jen vyzkoušením, zda student si osvojil určité znalosti mnohdy jen t.zv. koníčky profesorovy.“¹⁹ Preto sa aj konali verejné debaty, na ktorých zaznievali rovnaké argumenty ako dnes, že sa študent učí pre skúšky, a nie pre získanie potrebných vedomostí. Diskusie boli veľmi živé.

Klasifikácia na NVŠT bola odlišná od trojstupňovej klasifikácie na ČVŠT, kde bola prospel – veľmi dobre – s vyznamenaním. Na NVŠT bola klasifikácia bestanden – gut – sehr gut – ausgezeichnet. Zákonom však bola daná trojstupňová klasifikácia.

Prvá štátna skúška „obecná“ na odbore architektúry a pozemného staviteľstva na NVŠT v Brne pozostávala z predmetov: základy vyššej matematiky, deskriptívna geometria, fyzika, geológia I., mechanika so základmi grafickej statiky. Skúšku upravoval skúšobný poriadok výnosu MŠO z 9. mája 1925, č. 38.618.

Prvá štátnu skúšku absolvovalo zo skúmanej vzorky 76 študentov až 53 študentov (t. j. 69,7 %), pričom ale 15 študenti skúšku absolvovali na inej vysokej škole. Z 38 študentov, ktorí absolvovali 1. štátnu skúšku na NVŠT v Brne, 23 študenti s prospechom „prospel“ (bestanden) a 15 študenti s prospechom „veľmi dobrý,“ (sehr gut). Zaujímavé je, že ani jeden študent neabsolvoval skúšku s prospechom „gut“ dobrý. Skúšky absolvovali vo veku 20 (I. Adda, K. Lenk, I. Platschek, M. Scheer, A. Zhorella) až 34 rokov (F. Austin). Priemerný vek bol 24,5 roka.

Druhá štátna skúška pozostávala z predmetov: pozemné staviteľstvo, architektúra, stavby pozemné k špeciálnym účelom. Na NVŠT v Brne absolvovalo 26 študentov (t. j. 34,2 %) 2. štátnu skúšku, v tom traja študenti (F. Austin, K. Lenk, J. Matonok) v období 2. svetovej vojny. Z 26 študentov absolvovali 2. štátnu skúšku s prospechom „prospel“ 16 študenti, ôsmi študenti so stupňom „sehr gut“ a dvaja (A. Zhorella, K. Lenk) so stupňom „ausgezeichnet“. Zo študentov, ktorí prestúpili na inú vysokú školu technickú, ukončil štúdium V. Donner na ČVUT v Prahe.

Po absolvovaní 2. štátnej skúšky získal už bývalý študent právo na titul „Ing“. Aj tu sa v medzivojnovom období sa rozvinula polemika ohľadom používania titulu, ktorý si niekedy privlastňovali absolventi priemyselných škôl. Požiadavka vyplynula tiež z praxe, kde „název inženýr je označením činnosti... laický názor ... techničtí úředníci jsou lidově a obecně titulováni inženýr“.²⁰ Niečo podobné je aj v súčasnosti v Nemecku, kedy absolventi vysokých technických škôl si píšú titul „diplomovaný inžinier“. Používanie titulu inžinier upravoval nakoniec zákon.

Doktorát v odbore architektúry a pozemného staviteľstva NVŠT v Brne v danom období nezískal nikto zo Slovenska.

Dĺžka štúdia

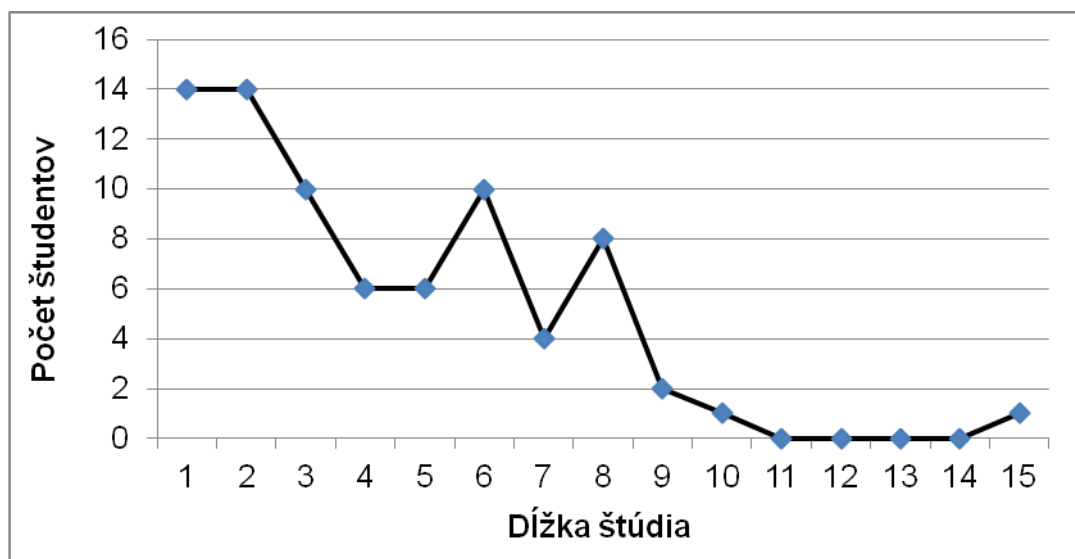
Ďalšou otázkou je, ako dlho navštevovali študenti zo Slovenska odbor pozemného staviteľstva architektúry v medzivojnovom období. Mnohým študentom dochádzali finančné prostriedky a prerušovali štúdium z ekonomických dôvodov. Možnosť privyrobit' si popri štúdiu bola na technických vysokých školách vzhľadom na počty prednášok a cvičení veľmi ťažká. Iní študenti prerušovali štúdium zo zdravotných dôvodov alebo cestovali po zahraničí.

Niektorí študenti boli vyčiarnutí zo štúdia – napr. z dôvodu nezaplatenia školného, na čo na NVŠT v Brne prísne dbali. Problém je niekedy v spresnení údajov. V „nationáliách“ a v matričných listoch študentov, ktorí nedokončili štúdium, sa nachádza zápis, že vystúpili,

¹⁹ O zkouškách a zkoušení. In *Technik*, 1932-1933, roč. 2, č. 5, s. 85.

²⁰ ROST, E. Otázka názvu „inženýr“ otázkou zásadní. In *Technik*, 1932-1933, roč. 2, č. 8, s. 138.

a potom sa nachádzajú v „nationáliách“ inej vysokej školy. Neboli ešte rozhodnutí pokračovať v štúdiu, alebo to často neoznámili študijnému oddeleniu.

Graf č. 4 Dĺžka štúdia študentov zo Slovenska na odbore architektúry a pozemného stavitel'stva NVŠT v Brne v školských rokoch 1919/20 – 1939/40. Zdroj: MZA Brno, fond B 34, knihy, Nacionále, 281 - 1918–1919 A-L – 325 1939 – 1940 P-Z.

Ako vyplýva z grafu, najviac študentov, až 14 študentov (t. j. 18,4 %) navštevovalo skúmaný odbor len jeden alebo dva roky. Potom nasledujú desiaty študenti navštevujúci školu dva roky a šesť rokov. Tak vysoký počet je pochopiteľný, pretože po ukončení druhého ročníka, najneskôr v treťom ročníku museli študenti absolvovať 1. štátnu skúšku. Dĺžka šesť rokov je tiež pochopiteľná, pretože mnohí študenti si predĺžili štúdium a neukončili ho bolo mrhaním finančných prostriedkov rodiny. Najdlhšie navštevoval NVŠT v Brne 15 rokov F. Austin a potom desať rokov L. Rigele. Opäť ale zdôrazňujeme, že to je len dĺžka štúdia na NVŠT v Brne a niektorí študenti prišli, alebo odišli na inú VŠT a tak sa ich doba štúdia predĺžila. Priemerne tu študoval jeden študent zo Slovenska v medzivojnovom období 4,2 roka.

Zamestnanie

Po úspešnom absolvovaní vysokej školy stála pred väčšinou poslucháčov vojenská prezenčná služba. Potom rovnaká otázka ako v dnešnej dobe - zamestnanie sa v odbore. Problém už rezonoval od 20. rokov.²¹ Možnosť uplatnenia závisela vždy od hospodárskej situácie. Nie sú však k dispozícii presnejšie štatistiky.

Bolo pochopiteľné, že študenti sa domáhali zamestnania vo svojej kvalifikácii a vysoká škola sa bránila, že nie je v jej moci presadiť ich zamestnanie, ani regulovať počty poslucháčov. Priam slovami dneška to vyjadril Vladimír Drahoňovský slovami: „Vysoké školy nezavinily ani proletarisaci ani nivelisaci intelligence, jejich zájem je právě opačný a není v jejich moci tomu čeliti. Jestliže intelligence přestala býti vedoucí silou v politickém vedení státu, nebo jestliže se sama propůjčila k úloze podřadné místo vedoucí, je to vina naše

²¹ PLACHT, O. *Přítomnost a budoucnost našich vysokých škol*. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1925.

společná. Cesta k nápravě musí se nalézt, a studentstvo jako budoucí občanstvo musí se tak politicky orientováti, aby na této cestě pomáhalo, a varovalo se laciných hesel...“²²

Výhled na zamestnanie študenta zo Slovenska v odbore architektúry a pozemného staviteľstva nebol príliš priaznivý. Podľa odhadu o počte pracujúcich inžinierov na území Československa tak v architektúre bolo zamestnaných 1500 inžinierov, v tom 950 Čechoslovákov a 550 Nemcov a ostaných národností.²³ Koľko z nich bolo absolventov zo Slovenska, nedokážeme presne určiť. Sociálne postavenie bolo hodnotené ako „již řadu let značně svízelné“.²⁴ Ak absolvent získal pracovné miesto, alebo nastúpil do rodinnej firmy, tak ho daný problém netrápil, ale pokiaľ počas štúdia trel núdzu, šetril každú korunu, snažil sa maximálne využiť sociálny systém, štipendiá, podpory a potom nezískal zamestnanie, tak to bola pre neho zúfalá situácia.

Študenti a absolventi odboru architektúry a pozemného staviteľstva sa presadili aj v praxi. Podľa projektov V. Donnera postavili mnoho obytných domov, škôl, budovu liptovského múzea, J. Matonok učil ako stredoškolský profesor na priemyselnej škole v Bratislave, okrem toho spolupracoval s architektmi V. Dedečkom, M. Škorupom a spolužiakom z ČVŠT v Brne Š. Lukačovičom.

Záver

Mnohí študenti zo Slovenska odboru pozemného staviteľstva a architektúry na NVŠT v Brne v medzivojnovom období sa preslávili svojou prácou – napr. J. Konrad pracoval vo Francúzsku a potom bol v rokoch 1928 – 1939 samostatným architektom v Bratislave, Š. Hornyanszky pôsobil vo Švédsku, P. Weisz pôsobil v skupine architektov pracujúcich na projektoch v Záporoží, Š. Zongor sa ako jeden z prvých architektov na Slovensku orientoval na projektovanie zdravotníckych zariadení, atď.

Mnohí sa popri svojej práci v architektúre venovali politickej činnosti, zapojili sa do SNP (P. Weisz), atď.

Uvedené výsledky bude nutné ešte komparovať so zisteniami na iných odboroch architektúry a pozemného staviteľstva. Tým dosiahneme komplexnejší pohľad a ukážu sa nám určité súvislosti, ako aj špecifiká jednotlivých vysokých technických škôl a ich odborov.

²² DRAHOŇOVSKÝ, V. Anketa o reformě Vysoké školy architektury a pozemního stavitelství v Praze. In *Technik*, 1933-1934, roč. 4, č. 3, s. 44, porovnaj SOUŠEK, B. Technik po druhé státní zkoušce. In *Technik*, 1938/9, roč. 8, č. 5, s. 85.

²³ VLČEK, A. K. Výhledy inženýrského povolání..., s. 40.

²⁴ MINÁŘ, F. Inženýři, kteří teprve nastoupí. In *Technik*, 1939/40, roč. 9, č. 1, s. 6.

Zoznam študentov

Údaje sú spracované na základe posledného zápisu. Najskôr uvádzame priezvisko zvýraznené hrubým písmom. Priezviská píšeme v pôvodnej forme, príp. podľa *Slovenského lexikónu osobností*. Ak sa vyskytovalo viac foriem priezviska, tak iné formy uvádzame v zátvorke. Krstné mená uvádzame podľa *Matričného slovníka*. Potom nasleduje dátum narodenia a miesto narodenia. Názvy lokalít uvádzame podľa vtedajšieho úzu. Pri zapisovaní miesta narodenia a bydliska píšeme vtedajšie názvy lokalít. Len ak došlo k zmene názvu, tak to uvádzame v geografických pojmoch. Ak študenti zapísali maďarskú formu lokality, tak prepisujeme slovenský názov. V zátvorke za lokalitou uvádzame okresy, v ktorých ležala, ak to nebolo okresné mesto. V prípade, že sa miesto narodenia (bydlisko) nachádzalo v inom štáte, tak je v zátvorke za ním uvedený.

Potom nasleduje konfesia, národnosť, príp. materinský jazyk, miesto bydliska, stredná škola, príp. návšteva predchádzajúcej vysokej školy. Ďalšie položky sú dátum imatrikulácie, doba štúdia, najvyššie dosiahnutý ročník, absolvovanie 1. a 2. štátnej skúšky s prospěchom a poznámky – mimoriadny študent, prestup, atď.

Použité skratky (ostatné sú vysvetlené v texte):

- b. v. bez vyznania
- čsl. československá
- d. š. doba štúdia
- ev. a. evanjelik augsburského vyznania
- e. helv. evanjelik helvétskeho vyznania
- i. imatrikulácia
- Lipt. Liptovský
- maď. maďarská
- n. V. nad Váhom
- nem. nemecká, nemecký
- priemyselná priemyselná škola
- r. k. rímskokatolícka konfesia
- ref. reformované
- roč. ročník
- slov. slovenská
- Sv. Svätý
- šsk. Štátna skúška
- v. d. veľmi dobre
- vyznam. vyznamenaný

1. **Adda** Ivan, 2. 5. 1911 Topoľčany, r. k., maď., Topoľčany, reálne Bratislava, i. 3. 10. 1929, d. š. 1929 – 1936, 5. roč., 1. šsk. 31. 10. 1931 v. d.
2. **Austín** Fridrich, 25. 5. 1906 Hajná Nová Ves (Topoľčany), r. k., nem., Hajná Nová Ves (Topoľčany), reálne, i. 6. 10. 1925, d. š. 1925 – 1940,¹ 5. roč., 1. šsk. 7. 6. 1940 v. d.,
3. **Bauer** Vojtech, 26. 12. 1898, Nagy Kanisza (Maď.), žid, maď., Dolné Semerovce (Krupina), i. 20. 10. 1920, d. š. 1920 – 1922, 5. roč., 1. šsk. 27. 6. 1922 prospel, 2. šsk. 16. 5. 1923 v. d.
4. **Bedö** Juraj, 12.10. 1912 Hlohovec, žid, žid, maď., Levoča,² NVŠT Praha, i. 10.10.1934, d. š. 1934 – 1935, 1936 – 1938,³ 5. roč.
5. **Becher** Ľudovít, 31. 12. 1901 Piešťany, žid, žid,⁴ nem., Piešťany, reálne Bratislava, i. 7. 10. 1920, d. š. 1920 – 1926, 5. roč., 1. šsk. 29. 12. 1923 prospel, 2. šsk. 9. 12. 1926 prospel
6. **Blum** Ervín, 3. 9. 1910 Budapešť (Maď.), žid, žid, Vranov nad Topľou, žid. ref. reálne Brno, ČVŠT Brno, i. 5. 10. 1933, d. š. 1933 – 1934, 5. roč., 1. šsk. 5. 10. 1930 prospel
7. **Bodor** Eugen, 9. 7. 1910 Bratislava, r. k., maď., Bratislava, reálne, i. 3. 10. 1929, d. š. 1929 – 1937,⁵ 5. roč.
8. **Bustín** (Busztin) Vojtech, 12. 3. 1905 Kľačany (Topoľčany), žid, žid, maď., Stará Turá (Nové Mesto n. V.), reálne Bratislava, i. 26. 9. 1922, d. š. 1922 – 1928, 5. roč., 2. šsk. 21. 6. 1928 prospel
9. **Cibulka** Rudolf, 13. 2. 1903 Levice, e. av., maď., Levice, gymnázium Levice, i. 1. 10. 1921, d. š. 1921 – 1927, 5. roč., 1. šsk. 26. 6. 1924 v. d., 2. šsk. 27. 6. 1927 v. d.
10. **Demián** Emanuel, 16. 3. 1907 Hačava (Moldava n. B.), žid, Budapešť (Maďarsko), ČVŠT Brno, i. 17. 2. 1931, d. š. 1931 – 1932, 4. roč., 1. šsk. 28. 2. 1931 prospel
11. **Dobisz** Vojtech, 11. 8. 1902, Bratislava, r. k., maď., Bratislava, reálne, i. 1. 10. 1921, d. š. 1921 – 1930, 4. roč.
12. **Donner** Vojtech, 26. 4. 1901, Ružomberok, žid, maď., Ružomberok, lýceum Kežmarok, d. š. 1919 – 1921, 3. roč., prestúpil na ČVŠT v Brne
13. **Egri** Zoltán, 28. 1. 1894, Jäger (Maďarsko), žid, maď., Jaklovce (Gelnica), VŠT Budapešť, i. 13. 10. 1920, d. š. 1920 – 1922, 3. roč., 1. šsk. 28. 6. 1922 prospel
14. **Eröss** Imrich, 19. 3. 1908 Seldín (Parkan), r. k., maď., Seldín, gymnázium Nové Zámky, i. 4. 10. 1926, d. š. 1926 – 1932, 1934 – 1936, 5. roč., 30. 6. 1931 prospel
15. **Farkas** Viktor, 07. 4. 1902 Turdošice (Trstená), žid, žid,⁶ žid, Nitra, gymnázium Nové Zámky, i. 4. 10. 1920, d. š. 1920 – 1926, 5. roč., 2. šsk. 21. 3. 1928 prospel
16. **Fuchs** Peter, 19. 7. 1904, Grümwirsch (Morava), r. k., nem., Bratislava, reálne Brno, i. 1. 10. 1922, d. š. 1922 – 1926, 4. roč., 1. šsk. 4. 12. 1926 v. d.
17. **Fuszmann** Ladislav, 2. 9. rok neuvedený, Spišská Nová Ves, žid, žid, m. j. žid, Spišská Nová Ves, reálne Spišská Nová Ves, i. 6. 9. 1924, d. š. 1924 – 1927, 3. roč.
18. **Glück** Ľudovít, 5. 8. 1905, Josa? (Michalovce), žid, žid, Hust (Podkarpatská Rus), d. š. 1925 – 1926, 1. roč., prestúpil na ČVŠT v Brne
19. **Goldner** Elemír, 11. 1. 1900 Budapešť (Maďarsko), žid, slov., Kamenica nad Hronom (Parkan), VŠT Budapešť, i. 3. 11. 1920, d. š. 1920 – 1921
20. **Gottesmann** Emil, 5. 6. 1900 Smolnik, žid, žid, m. j. maď., Košice, NVŠT Praha, i. 23. 2. 1924, d. š. 1924 – 1927, 5. roč.

¹ V šk. r. 1929/30, 1933/34, 1935/36 a 1937/38 bol vyčiarknutý pre nezaplatenie školného.

² V školskom roku 1934/35 uvádzal miesto bydliska Levoču, potom Poprad a od šk. r. 1937/38 opäť Levoču.

³ V šk. r. 1936/37 vyčiarknutý pre nezaplatenie školného.

⁴ V šk. r. 1920/22 uvádzal národnosť slovenskú.

⁵ V šk. r. 1936/37 vyčiarknutý pre nezaplatenie školného.

⁶ V šk. r. 1920/21 uvádzal národnosť čsl., potom maď. a v šk. r. 1924/25 neuvádzal národnosť.

- 21. Gretzmacher** Július, 18. 8. 1909 Huncovce (Kežmarok), e. av., nem., Huncovce, priemyselná Brno, i. 26. 9. 1933, d. š. 1933 – 1939, 5. roč., 1. šsk. 5. 3. 1937 v. d., 2. šsk. 1939 prospel
- 22. Halász** Viktor, 15.11. 1908, Bratislava, r. k., nem., Bratislava, nem. reálne Bratislava, i. 3. 10. 1928, d. š. 1928 – 1934, 5. roč., 1. šsk. 20. 12. 1930 v. d.
- 23. Hornyanszky** (Hornyánszky) Štefan, 4. 3. 1905 Bratislava – 21. 6. 1974 Lund (Švédsko), e. av., maď., Bratislava, i. 3. 11. 1925,⁷ d. š. 1925 – 1928, 1930 – 1936, 5. roč., 1. šsk. 20. 12. 1931 prospel
- 24. Kálman** (Kálmán) Juraj, 3. 4. 1912 Budapešť (Maďarsko), žid, žid,⁸ nem., Lipt. Sv. Mikuláš, reálne Bratislava, i. 3. 10. 1929,⁹ d. š. 1929 – 1930, 1931 – 1937,¹⁰ 5. roč., 2. šsk. 18. 12. 1937 prospel
- 25. Kerekeš** (Kerekes) Žigmund, 17. 12. 1897 Budapešť (Maďarsko), žid, maď., Bratislava, i. 16. 10. 1920, d. š. 1920 – 1923, 3. roč., 1. šsk. 6. 4. 1921 prospel, mim.
- 26. Klein** Tibor, 22. 4. 1912 Spišská Nová Ves, e. av., nem., Spišská Nová Ves, priemyselná Brno, i. 7. 10. 1933, d. š. 1933 – 1937, 3. roč., 1. šsk. 16. 12. 1936 v. d., dňa 2. 10. 1937 vystúpil
- 27. Konrad** Jozef, 10. 8. 1899 Sv. Kríž¹¹ (Kremnica), žid, maď., Sv. Kríž, VŠT Budapešť, 20. 5. 1920, d. š. 1920 – 1922, 5. roč., 2. šsk. 29. 11. 1922 v. d.¹²
- 28. Kopecký** Ján, 22. 10. 1906 Košice, e. av., česká, Smiřice (Čechy), reálka Košice, i. 6. 10. 1925, d. š. 1925 – 1926, 1. roč., prestúpil na odbor inžinierskeho staviteľstva
- 29. Kraus** (Krausz) Eduard, 6. 3. 1909 Nové Zámky, žid, žid, slov., Nové Zámky, reálne Nové Zámky, i. 7. 10. 1927, d. š. 1927 – 1930, 3. roč., prestúpil na ČVŠT v Brne
- 30. Kraus** Tibor, 15. 4. 1912, Kežmarok, e. av., nem., Kežmarok, reálne Kežmarok, i. 8. 10. 1930, d. š. 1930 – 1939, 5. roč., 1. šsk. 8. 2. 1933 v. d.
- 31. Krkoš** Vojtech, 13. 5. 1918 Modra, e. av., nem., Bratislava, gymnázium Kežmarok, i. 30. 11. 1928, d. š. 1938 – 1940, 1. roč., 1. šsk. 22. 5. 1940 prospel, 2. šsk. 1. 5. 1942 prospel
- 32. Landesmann** Hugo, 10. 6. 1900, Michalovce, žid, žid., m. j. maď., Michalovce, reálne Košice, i. 4. 11. 1919, d. š. 1919 – 1924, 5. roč., 1. šsk. 29. 6. 1923 prospel, 16. 3. 1925 prestúpil na NVŠT v Prahe
- 33. Lang** Alfréd, 3. 10. 1908, Šternberk (Morava), r. k., nem., Smolník, i. 7. 10. 1930, d. š. 1930 – 1938,¹³ 3. roč.
- 34. Lang** Juraj, 21. 4. 1920 Bratislava, r. k., nem., Bratislava, gymnázium Bratislava, i. 9. 1. 1939, d. š. 1939, 1. roč.
- 35. Lángh** Eugen, 29. 10. 1903 Harichovce (Spišská Nová Ves), žid, žid, m. j. nem., Spišská Nová Ves, reálne Spišská Nová Ves, i. 10.10.1924, d. š. 1924 – 1925, 1. roč.
- 36. Lanzmann** Edmund, 6. 5. 1901 Hlohovec, žid, žid, m. j. maď., Hlohovec, reálne, i. 4. 11. 1921, d. š. 1921 – 1925, 5. roč., 1. šsk. 17. 7. 1922 prospel, 2. šsk. 4. 12. 1925 prospel
- 37. Lederer** Artúr, 26. 5. 1898 Felsőnyárló (Rumunsko), žid, žid, m. j. maď., Hlohovec, i. 29. 9. 1921, d. š. 1921 – 1923, 3. roč., 1. šsk. 29. 6. 1923 prospel, 24. 10. 1923 prestúpil na NVŠT v Prahe
- 38. Lenk** Koloman, 12. 8. 1921 Bratislava, e. av., nem., Bratislava, gymnázium Bratislava, i. 27. 9. 1939, d. š. 1939 – 1940, 1. roč., 1. šsk. 22. 4. 1941 v. d., 2. šsk. 4. 3. 1944 vyznam.

⁷ Znovu imatrikulovaný 2. 10. 1931.

⁸ V šk. r. 1929/30 neuviedol ani vyznanie ani národnosť.

⁹ Znovu imatrikulovaný 18. 2. 1932.

¹⁰ V šk. r. 1930/32 študoval na ČVŠT v Brne. Dňa 9. 10. 1933 bol vylúčený zo štúdia.

¹¹ Dnes Žiar nad Hronom.

¹² Pozri *Slovenský biografický slovník : od roku 833-1990*. III. K-L. Martin: MS, 1989, s. 165.

¹³ V šk. r. 1936/37 bol vyčiarknutý pre nezaplatenie školného.

- 39. Lerchner** Fridrich, 3. 7. 1921 Bratislava, e. av., nem., Bratislava, gymnázium Bratislava, i. 26. 9. 1939, d. š. 1939 – 1940, 1. roč., 1. šk. 27. 12. 1942 prospel
- 40. Leubner** (Laubner) Karol, 28. 1. 1897 Bratislava, r. k., nem., Bratislava, i. 9. 10. 1913, d. š. 1919 – 1924, 5. roč., 1. šk. 18. 12. 1924 prospel, 2. šk. 26. 3. 1925 prospel
- 41. Levatic** Štefan, 23. 2. 1898 Vesprém (Maďarsko), r. k., maď., Bratislava, i. 15. 10. 1919, d. š. 1919 – 1922, 5. roč., 2. šk. 18. 11. 1922 v. d.
- 42. Ludwig** Kristián, 26. 3. 1901 Bratislava, e. av., nem., Bratislava, iné Bratislava, i. 15. 10. 1919, d. š. 1919 – 1921, 2. roč.
- 43. Lukovich** Tibor, 24. 1. 1910 Bratislava, r. k., maď.,¹⁴ Bratislava, reálne Brno, i. 24. 2. 1932,¹⁵ d. š. 1932 – 1937, 1938 – 1939, 5. roč., 1. šk. 10. 3. 1936 v. d.
- 44. Matonok** Jozef, 16. 5. 1914 Spišské Hanušovce (Spišská Stará Ves), r. k., slov., Spišské Hanušovce, reálne Levoča, ČVŠT Brno, d. š. 1939 – 1940, 1. šk. 5. 11. 12. 1937 v. d.,¹⁶ 2. šk. 14. 12. 1940 v. d., SVŠT v Bratislave mu 20. 5. 1949 nostrifikovala diplom ing.
- 45. Menhyárt** Ján, 24. 11. 1909 Nové Zámky, r. k., maď., Nové Zámky, reálne, i. 2. 10. 1928, d. š. 1928 – 1931, 3. roč., 1. šk. 28. 2. 1931 prospel
- 46. Moskovitz** Ľudovít, 27. 2. 1897 Duna-Radvány (Stará Ďala), žid, žid, Duna-Radvány, i. 21. 10. 1919, d. š. 1919 – 1921, 5. roč., 1. šk. 21. 12. 1920 prospel, 2. šk. 31. 5. 1922 prospel
- 47. Novák** Pavol, 27. 5. 1901 Žilina, žid, nem., Žilina, i. 28. 9. 1921, d. š. 1921 – 1923, 2. roč., prestúpil na ČVŠT v Brne, mim.
- 48. Oelchläger** (Öry) Ľudovít, 05. 3. 1896 Košice, e. av., maď., Košice, VŠT Budapešť, i. 14. 1. 1933, d. š. 1933 – 1934, 5. roč.
- 49. Pevny** Ernest, 24. 1. 1901 Bratislava, žid, nem., Bratislava, reálne Bratislava, i. 23. 9. 1921, d. š. 1921 – 1922, 1. roč., vyčiarknutý pre nezaplatenie školného
- 50. Platschek** Imrich, 7. 9. 1902 Budapešť (Maďarsko), žid, maď., Kráľová, i. 20. 2. 1921, d. š. 1921 – 1925, 4. roč., 1. šk. 24. 6. 1922 v. d., 2. šk. 15. 5. 1925 v. d.
- 51. Rigele** Ladislav, 23. 4. 1907 Viedeň (Rakúsko), r. k., maď., Bratislava, reálne, i. 23. 9. 1926, d. š. 1926 – 1936,¹⁷ 5. roč., 1. šk. 30. 6. 1931 prospel
- 52. Rosenberg** Eugen, 24. 2. 1907 Veľké Topoľčany, žid, žid, m. j. nem., Veľké Topoľčany, priemyselná Bratislava, i. 30. 10. 1924, d. š. 1924 – 1926, 2. roč., prestúpil z odboru inžinierskeho staviteľstva ešte v tom istom školskom roku
- 53. Roth** Ladislav, 23. 7. 1908 Nové Zámky, žid, žid, Nové Zámky, gymnázium Nové Zámky, i. 4. 10. 1926, d. š. 1926 – 1930, 4. roč., 1. šk. 8. 6. 1929 prospel
- 54. Rudnay** Gejza, 19. 9. 1908 Trenčín, r. k., maď., Diviacka Nová Ves (Prievidza),¹⁸ reálne Bratislava, i. 4. 10. 1928, d. š. 1928 – 1934, 1936 – 1939, 5. roč., 1. šk. 30. 6. 1931 prospel
- 55. Scheer** Maximilián, 7. 1. 1902 Považská Bystrica, žid, slov., Považská Bystrica, i. 2. 10. 1919, d. š. 1922 – 1924, 5. roč., 1. šk. 23. 12. 1922 v. d., 2. šk. 26. 3. 1925 v. d.
- 56. Singer** Oskar, 27. 10. 1899 Dolné Vestenice (Prievidza), žid, maď., Nitra, VŠT Budapešť, i. 17. 10. 1919, d. š. 1921 – 1924, 5. roč., 2. šk. 25. 6. 1925 v. d.
- 57. Sonnenfeld** Leopold, 18. 2. 1905, Nové Mesto n. V., žid, žid, maď., Nové Mesto n. V., reálne Nové Mesto n. V., d. š. 1923 – 1924, 1. roč., prestúpil v r. 1923 z odboru strojníckeho a elektrotechnického inžinierstva
- 58. Stark** Hans Karl, 16. 1. 1899, Sv. Ján (Liptovský Sv. Mikuláš), r. k., nem., Sv. Ján, gymnázium, i. 8. 3. 1919, d. š. 1919 – 1923, 3. roč., 1. šk. 23. 6. 1924 prospel

¹⁴ V šk. r. 1931/1935 uvádzal národnosť maď., potom čsl. a v šk. r. 1937/38 opäť maď.

¹⁵ Znovu imatrikulovaný 7. 10. 1932.

¹⁶ 1. šk. absolvoval na ČVŠT v Brne.

¹⁷ V šk. r. 1928/29 bol vyčiarknutý pre nezaplatenie školného.

¹⁸ V šk. r. 1928/31 uvádzal miesto bydliska Trenčín.

- 59. Stein Július**, 10. 5. 1899 Žilina, žid, žid, maď., Východná (Liptovský Sv. Mikuláš), i. 25. 12. 1923, d. š. 1921 – 1928, 1930 – 1931, 5. roč., 1. šk. 15. 12. 1926 prospel, 2. šk. 14. 6. 1930 prospel
- 60. Stein L. Tibor**, 25. 12. 1905, Kysucké Nové Mesto, žid, žid, m. j. maď., Východná (Liptovský Sv. Mikuláš), reálne Budapešť, i. 2. 10. 1923, d. š. 1923 – 1931, 5. roč.
- 61. Steiner Ondrej**, 22. 8. 1908 Dunajská Streda, žid, maď., Dunajská Streda, reálka Prešov, i. 6. 10. 1925, d. š. 1925 – 1932, 5. roč., 1. šk. 12. 3. 1932 prospel
- 62. Stern Ernest**, 15. 8. 1910 Malacky, žid, čsl.,¹⁹ Malacky, priemyselná, ČVŠT Brno, i. 4. 10. 1934, d. š. 1934 – 1935, 1937 – 1938,²⁰ 3. roč., 1. šk. 23. 6. 1934 prospel²¹
- 63. Szalai Imrich**, 1. 6. 1898 Kővágóörs (Maďarsko), žid, maď., Dunajská Streda, i. 12. 1. 1921, d. š. 1921 – 1923, 5. roč., 1. šk. 12. 2. 1922 prospel, 2. šk. 5. 6. 1925 prospel
- 64. Szántó Ladislav**, 23. 5. 1896 Vác? (Maďarsko), žid, maď., Levice, VŠT Budapešť, i. 4. 3. 1920, d. š. 1920 – 1923, 5. roč., 1. šk. 16. 1. 1925 prospel, 2. šk. 23. 2. 1925 prospel
- 65. Széga Elemír**, 26. 11. 1902 Timpol (Rumunsko), r. k., maď., Rožňava, gymnázium, i. 5. 10. 1923, d. š. 1925 – 1926, 3. roč., prestúpil z odboru strojníckeho inžinierstva
- 66. Széll Attila**, 4. 6. 1905 Spišská Nová Ves – 2. 9. 1939, e. av., nem., Spišská Nová Ves, reálne Spišská Nová Ves, i. 7. 10. 1924, d. š. 1924 – 1939,²² 5. roč., 1. šk. 26. 11. 1927 v. d.
- 67. Szlovenszký** (Szlovenszki, Szlovenszky) **Vojtech**, 15. 7. 1904, Košice, e. av., maď., Krompachy (Gelnica),²³ Košice, i. 14. 11. 1922, d. š. 1922 – 1929,²⁴ 4. roč., 1. šk. 31.10. 1931 prospel, prestúpil na poisťovací kurz
- 68. Tóth Zoltán**, 4. 8. 1901 Budapešť (Maďarsko), e. helv., maď., Rimavská Sobota, gymnázium Rimavská Sobota, i. 3. 11. 1919, d. š. 1919 – 1920, 1. roč.
- 69. Unger Ladislav**, 9. 4. 1904 Bratislava, žid, maď., Bratislava, lýceum Bratislava, i. 30. 9. 1921, d. š. 1921 – 1927, 5. roč., 2. šk. 21. 3. 1928 prospel
- 70. Url Tibor**, 8. 10. 1917 Bratislava, r. k., nem., Bratislava, reálne Bratislava, i. 27. 9. 1936, d. š. 1936 – 1940, 4. roč., 1. šk. 21. 6. 1938 v. d.
- 71. Weil Pavol**, 17. 11. 1898, b. v., nem., i. 26. 4. 1919, d. š. 1919 – 1920
- 72. Weisz Pavol**, 4. 9. 1901 Piešťany – 31. 12. 1944 Hiadel'ské sedlo (Banská Bystrica), b. v., maď., Piešťany, gymnázium Schnebánya, i. 7. 10. 1919, d. š. 1919 – 1920, 1. roč., prestúpil na VŠT v Berlíne²⁵
- 73. Winkler Alexander**, 20. 9. 1898 Bereksek (Hlohovec), žid, maď., Bereksek, i. 1. 3. 1920, d. š. 1920 – 1924, 5. roč., 2. šk. 26. 8. 1925 v. d.
- 74. Zhorella Arpád**, 13. 9. 1910, Topolčany, r. k., maď., Topolčany, gymnázium Komárno, i. 4. 10. 1928, d. š. 1929 – 1934, 5. roč., 1. šk. 5. 12. 1930 v. d., 2. šk. 22. 6. 1934 vyznam., prestúpil z odboru strojníckeho a elektrotechnickeho inžinierstva.
- 75. Zongor Štefan**, 4. 4. 1899 Trenčín – 24. 9. 1966 Bratislava, e. av., nem., Trenčín, reálne, i. 7. 11. 1919,²⁶ d. š. 1919 – 1925, 5. roč., 1. šk. 24. 6. 1922 prospel, 2. šk. 25. 6. 1925 prospel²⁷
- 76. Zrnovský Herbert**, 7. 6. 1909 Bratislava, r. k., nem., Bratislava, reálne, i. 25. 9. 1928, d. š. 1928 – 1934,²⁸ 3. roč.

¹⁹ Do šk. r. 1937/38 uvádzal národnosť českú.

²⁰ V šk. r. 1934/35 bol vyčiarknutý pre nezaplatenie školného a študoval na ČVŠT v Brne.

²¹ 1. šk. absolvoval na ČVŠT v Brne.

²² V šk. r. 1933/38 vyčiarknutý pre nezaplatenie školného.

²³ V šk. r. 1922/23 uvádzal miesto bydliska Košice.

²⁴ V šk. r. 1925/26, v letnom semestri šk. r. 1926/28 a v šk. r. 1937/38 bol vyčiarknutý zo štúdia pre nezaplatenie školného.

²⁵ *Slovenský biografický slovník : od roku 833-1990. VI. T-Ž.* Martin: MS, 1994, s. 358.

²⁶ Znovu imatrikulovaný 8. 10. 1931.

²⁷ *Slovenský biografický slovník...*, VI. T-Ž, s. 468.

²⁸ V šk. r. 1931/34 vyčiarknutý pre nezaplatenie školného.

Pramene a literatúra

Pramene

MZA Brno, fond B 34,
knihy, Nacionále, 281 - 1918 – 1919 A-L – 325 1939 – 1940 P-Z,
331 seznam studujících, podrobivších se 1. st. zk. 1883-1924,
spisy 426, správa rektora pre ríšsku študentskú prácu z 25. 11. 1939.

Literatúra

Administratívny a štatistický lexikón sídel z roku 1927 a 1928

BERNÁT, L. Študenti zo Slovenska v odbore architektúry Českej vysokej školy technickej v Brne v medzivojnovom období. In *Historicko-pedagogické fórum*, 2013, roč. 2, č. 3, s. 13-26.

BERNÁT, L. Študenti zo Slovenska v odboroch inžinierskeho staviteľstva brnianskych vysokých škôl technických v medzivojnovom období. In *Slovenská štatistika a demografia*, 2013, roč. 23, č. 4, s. 45-64.

DRAHOŇOVSKÝ, V. Anketa o reformě Vysoké školy architektury a pozemního stavitelství v Praze. In *Technik*, 1933-1934, roč. 4, č. 3, s. 44.

KREJČÍ, D. a jeho žáci *Sociální poměry studentstva českých vysokých škol brněnských podle výsledků statistického šetření z let 1921/2 a 1922/3*. Praha: V. Horák a spol., 1924.

KUSÝ, M. *Architektúra na Slovensku 1918-1945*. Bratislava: Palas, 1971.

MINÁŘ, F. Inženýři, kteří teprve nastoupí. In *Technik*, 1939-1940, roč. 9, č. 1, s. 4-7.

O zkouškách a zkoušení. In *Technik*, 1932-1933, roč. 2, č. 5, s. 85.

PLACHT, O. *Přítomnost a budoucnost našich vysokých škol*. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1925.

Programm der Deutschen technischen Hochschule zu Brünn für das Studienjahr

1920/21 – 1938/39. Brünn: Verlag der deutschen technischen Hochschule, 1920 – 1938

ROST, E. Otázka názvu „inženýr“ otázkou zásadní. In *Technik*, 1932-1933, roč. 2, č. 8, s. 138-139.

Slovenský biografický slovník : od roku 833-1990. V.-VI. Martin: MS, 1992, 1994.

SOUŠEK, B. Technik po druhé státní zkoušce. In *Technik*, 1938-1939, roč. 8, č. 5, s. 84-85.

Soznam miest na Slovensku dl'a popisu ľudu z roku 1919. Bratislava: Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska, 1920.

ŠPROCHA, B., TIŠLIAR, P. Národnostné zloženia obyvateľstva Slovenska v medzivojnovom období podľa výsledkov sčítania ľudu z rokov 1919, 1921, 1930. In *Slovenská štatistika a demografia*. ISSN 1338-4341, 2009, roč. 19, č. 3, s. 3-36.

TAYERLOVÁ, M. Zápas posluchačů architektury o reformu studia v letech 1918-1921. In *Acta Polytechnica*, 1981, rada 5, roč. 6, č. 2, s. 47-77.

VLČEK, A. K. Výhledy inženýrského povolání do budoucna. In *Technik*, 1938/39, roč. 8, č. 3, s. 39-42.

ZAVADIL, J. Středoškolská příprava k inženýrskému studiu. In *Technik*, 1935-1936, roč. 5, č. 6, s. 92-94.

Posúdil: PhDr. Vladimír Michalička, CSc.

PhDr. ThMgr. Libor Bernát, CSc.

Nová Dubnica

e-mail: bernatlibor@gmail.com

Matrikel-Nr. 248
 Tag der Immatrikulation 4. Okt. 28.

Kat.-Nr. _____
 Jahrgang 3.

Ordentlicher Hörer.

Fachabteilung: *Abteilung für Geodäsie mit Mathematik*

Vor- und Zuname: *Rudnay Giza*

Wohnungsadresse in Brünn: *La Postka 4*

Geboren am *19. September* 1908 zu *Jamnic*
 in *Slowakei* zuständig nach *Pravacha, Slov. Rep.*

Name, Stand und Wohnort des Vaters oder Vormundes: *Perlan, Kriegeram i. Böhmen*

Religion *g.h.* Nationalität *ung.* Muttersprache _____

Zuletzt besuchte Lehranstalt *1. Lehrsch.* in *Prümen*

Grundlage, auf welcher die Immatrikulation erfolgte *A*

Steht im Genusse eines Stipendiums jährl. K Erl. v. / 19 Z. _____

die Aufnahmegebühr pr. K am / 19 _____

„ Versicherungsprämie „ K h / 19 _____

Entrichte das Kollegengeld für das Winter-Semester mit K *150* Sommer-Semester mit K *150*

die Laboratoriumsgebühren mit K _____ mit K _____

Vom Unterrichtsgeld befreit _____ befreit _____

Staatsprüfung abgelegt: I. am *30. Juni 28* II. am _____

Kalkul. *gebunden* Kalkul. _____

letzte Prüfung _____

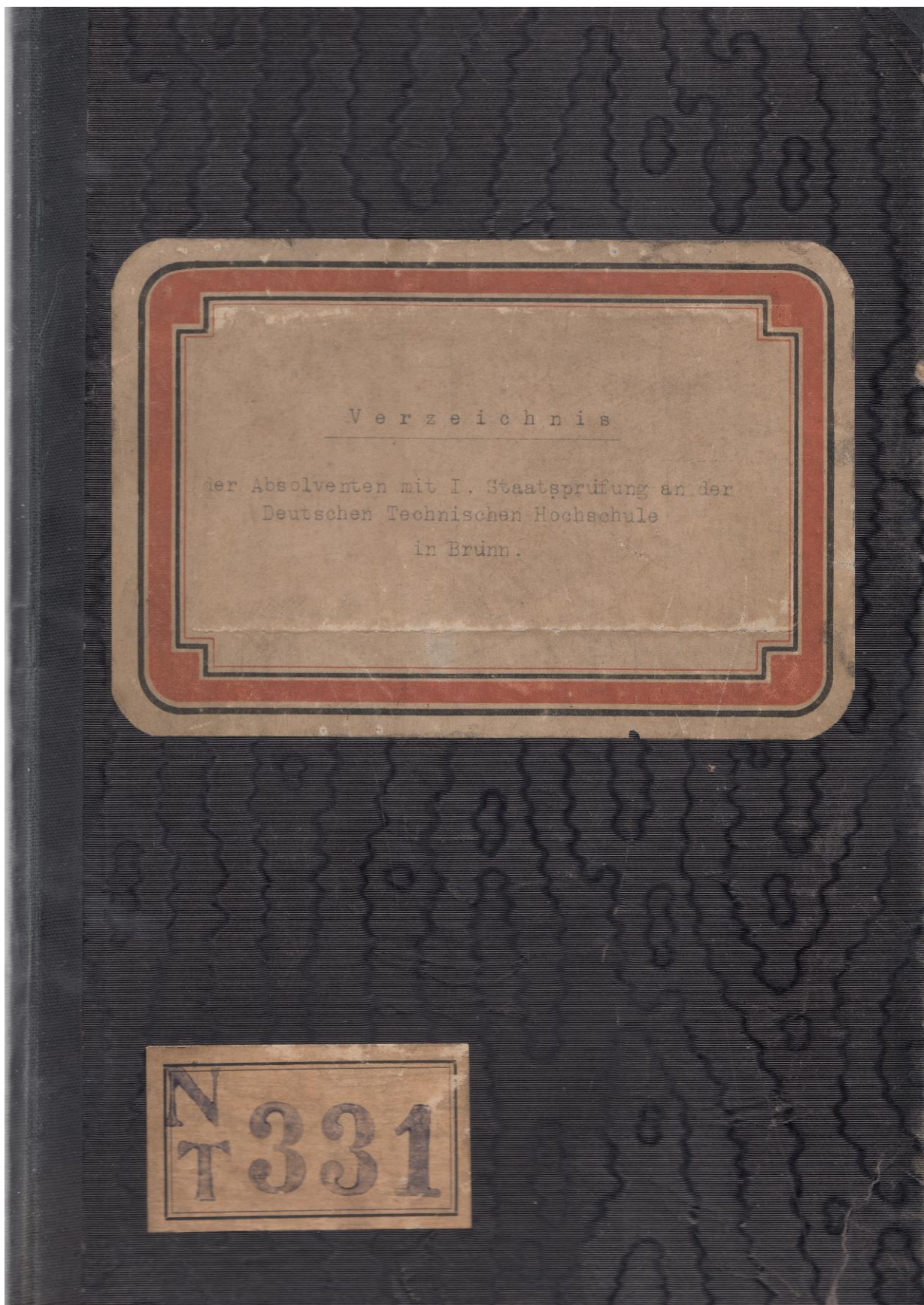
Reprobiert am _____

Nummer des Lehrgegenstandes	Lehrfächer	Befreiung des Besuchs	Studienerfolg bei der Prüfung						Erhielt ein Zeugnis	Anmerkung
			ordentlichen		nachträglichen		wiederholten			
			Datum	Note	Datum	Note	Datum	Note		
	<i>Math. d. nied. Grad.</i>	<i>bef.</i>	<i>21/6</i>	<i>21</i>					<i>21/6</i>	
	<i>Math. d. höh. Grad.</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 2</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 3</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 4</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 5</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 6</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 7</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 8</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 9</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 10</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 11</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 12</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 13</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 14</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 15</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 16</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 17</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 18</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 19</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 20</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 21</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 22</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 23</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 24</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 25</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 26</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 27</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 28</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 29</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 30</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 31</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 32</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 33</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 34</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 35</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 36</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 37</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 38</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 39</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 40</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 41</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 42</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 43</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 44</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 45</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 46</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 47</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 48</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 49</i>	<i>bef.</i>								
	<i>Geodäsie 50</i>	<i>bef.</i>								

Akademisches Verhalten *vollkommen* gemäß am *26/6* 19 *31*.

Lohr mpa
 dtz. Rektor.

Obr. č. 1 Zápis v „Nacionáliách“ G. Rudnaya

Obr. č. 2 Zoznam študentov prihlásených k 1. štátnej skúške

Ausweis über die Absolventen,

welche im Studienjahre 19²⁸ ihre Studien durch Ablegung der II. Staatsprüfung (Fachprüfung) vor der Prüfungskommission für (Fach-) Hochbau u. Architektur beendigt haben.

Beilage zur G. Z. vom Jahre 19²⁸ Beilage zum Form. B. Deutsche techn. Hochschule in Bremen

Laufende Zahl	Des Absolventen				Fachprüfung			Anmerkung
	Vor- und Zuname	Geburtsort und -jahr	Heimatszuständigkeit	Nationalität	praktische in den Tagen	mündliche am	Schlusskalkul	
1.	Museo Halbbrecht	Radautz	Böhm.	jud.	27-29/ii. 1927	17/2. 27.	best.	A.
2.	Theodor Fornitz	Brem.	Mhr.	d.	"	"	best.	.
3.	Alfred Pruarhek	Nitra	Slow.	d.	"	"	sg.	.
4.	Viktor Larkas	Budweis	"	jud.	5-13/3. 1928	27/3. 1928	best.	.
5.	Carl Lindemann	Brem.	Mhr.	d.	"	"	sg.	.
6.	Johannes Sporzou	Velká Bítava	Slow.	d.	"	"	sg.	.
7.	Ladislav Mugst	Preßburg	"	ung.	"	"	best.	.
8.	Ernst Stemann	Leimbühl	Mhr.	d.	4-13/6. 1928	27/6. 1928	sg.	.
9.	Paul Přístiv	Kladruby	Slow.	jud.	"	"	best.	.
10.	Laur Opletal	Böhm.	Mhr.	d.	"	"	sg.	.
11.	Elly Lumenschain	Brem.	"	jud.	"	"	sg.	.

Übersicht der Absolventen:

Zusammen: 10 Männer, 1 Frauen; hievon Ausländer*): 1 Männer: — Frauen.
 Befähigt mit Auszeichnung aus sämtlichen Gegenständen.
 Hievon: 1 " 1 " befähigt mit Auszeichnung aus einigen Gegenständen.
 4 " — " sehr befähigt.
 5 " — " befähigt mit Stimmenmehrheit.
 — " — " reprobirt.
 — " — " zurückgetreten.

Obr. č. 3 Zoznam absolvovania 2. štátnej skúšky z roku 1928 – v položkách č. 3, 4, 6, 7 a 9 sú študenti zo Slovenska

PRVÉ ODBORNÉ PRÁCE JOZEFA MÁTEJA (1949 – 1957)

Vladimír Michalička

Abstrakt

Štúdia podáva charakteristiku a hodnotenie prvých odborných prác Jozefa Máteja, popredného slovenského historika pedagogiky, ktorými sa prezentoval v odbornej tlači či v samostatných publikáciách v rokoch 1949 až 1958. Charakterizuje ich tematickú, žánrovú a obsahovú stránku, osobitne o A. S. Makarenkovi, J. Nálepkevi a slovenskej pedagogike v 19. a 20. storočí.

Kľúčové slová

Mátej, dejiny pedagogiky, A. S. Makarenko, J. Nálepka, Slovenský štát

Táto stať je pokračovaním štúdie o vedeckom diele Jozefa Máteja z nášho periodika č. 1/2012 a nadväzuje na biografické údaje uverejnené v č. 2/2015. Pre ozrejmenie jeho života uvádzame, že po prekonaní dlhšej choroby (ťažký zápal pľúc) v roku 1948 vrátil sa v apríli 1949 na I. Gymnázium na ulici Červenej armády (dnes Grösslingova ul.), ale zakrátko bol preložený na II. Strednú školu na Palisádoch 65, kde pôsobil do konca februára 1950, no školský rok 1949/50 dokončil znova na I. Gymnázium na ul. Červenej armády. Popri učiteľskej práci úspešne završuje štúdium na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, odbor história – pedagogika (1950).

Počnúc novým školským rokom 1950/51 nastupuje ako riaditeľ Gymnázia v Jure pri Bratislave (dnes Svätý Jur), kde pôsobí jeden školský rok. Nakrátko sa stal riaditeľom novootvoreného Pionierskeho paláca v Bratislave, ale zakrátko opúšťa aj toto miesto a nastupuje ako ústredný inšpektor škôl III. stupňa na Povereníctve školstva v Bratislave. Po vzniku Vysoké školy pedagogickej v Bratislave sa stáva vysokoškolským učiteľom, odborným asistentom na Katedre pedagogiky a psychológie Fakulty spoločenských vied. Prednáša všeobecnú a porovnávaciu pedagogiku, didaktiku, teóriu výchovy a logiku, postupne sa však začína orientovať na dejiny školstva a pedagogiky.¹

Po odchode z rodného Novohradu v roku 1946 (najprv ako učiteľ ľudovej školy do Sološnice, potom do Bratislavy, Svätého Jura a znovu do Bratislavy) rozvinul Jozef Mátej koncom 40. a 50. v rokoch 20. storočia svoju publikačnú činnosť novým smerom. Nešlo už o bežnú novinársku publicistiku reagujúcu na aktuálne politické a spoločenské udalosti, ktorú praktikoval v regionálnom týždenníku, ale o publicistiku tvorivejšiu, zameranú už odborne a primárne orientovanú na školstvo, výchovu a pedagogickú vedu, čo vychádzalo z Mátejovho študijného zamerania, profesionálnej orientácie a formujúceho sa odborného záujmu. V rokoch 1949 – 1954 prevažujú v jeho publikačnej aktivite recenzie odbornej literatúry, ktoré uverejňoval sprvu v Jednotnej škole a v Učiteľských novinách, neskôr v Historickom zborníku a v novom pedagogickom časopise Za socialistickú školu. Išlo predovšetkým o recenzie nových českých a slovenských publikácií (príp. preklady sovietskych diel) z oblasti histórie a pedagogiky. Vcelku sa jednalo o recenzie knižných noviniek, v ktorých sprostredkoval čitateľskej verejnosti obsah diela a občas pridal aj zaujímavý postreh (napr. odvolal sa aj na recenziu dotknutej knihy v sovietskom odbornom časopise), čo naznačuje, že túto aktivitu bral zodpovedne a sledoval široký okruh odbornej literatúry a časopisov. Spracovanie recenzií je však zväčša informatívne a opisné, diela hodnotí prevažne pozitívne, čo vyplývalo z nedostatku kritického pohľadu tak zrejmého

¹ Podrobnejšie: Miháľechová, M.: Život a dielo Jozefa Máteja. Bratislava: Z-F Lingua, 2008, s. 13 a nasl.

u začínajúceho vedeckého pracovníka. Často sa opakuje v záverečnom odporúčaní knihy čitateľskej alebo učiteľskej verejnosti, nevyhol sa ani viacerým dobovým frázam a floskuliam. Kladom niektorých jeho príspevkov je, že sú podrobným prehľadom o knihe, čo čitateľovi umožňovalo vytvoriť si o štruktúre a obsahu dobrú predstavu. V každom prípade recenzie boli akýmsi predstupňom jeho odborných aktivít.

Na prelome 40. a 50. rokov Máteja mimoriadne zaujala postava a dielo A. S. Makarenku. Jeho životu a dielu venoval celkovo 5 recenzií a v roku 1949 uverejnil o ňom v Pedagogickom sborníku obsiahlejšiu štúdiu. Záujem Jozefa Máteja o Makarenkovo dielo súvisí bezprostredne s jeho vysokoškolským štúdiom (a určite aj s jeho schopnosťou porozumieť ruskému textu), keď v rámci štátnych záverečných skúšok zo špecializácie dejiny pedagogiky u prof. Juraja Čečetku spracoval tému *Výchovný systém A. S. Makarenka*. Žiaľ, túto školskú prácu Jozefa Máteja nepoznáme. V spomenutej štúdiu **Makarenkova činnosť na poli sociálnej výchovy** uverejnenej v Pedagogickom sborníku v roku 1949 sa zameril na aspekt sociálnej výchovy u Makarenka, ktorý chápe ako podstatnú zložku Makarenkovej pedagogickej teórie a praxe. Podrobne charakterizuje hlavné prvky Makarenkovej výchovnej koncepcie, jej postupné utváranie, reakcie oficiálnej pedagogickej teórie v Sovietskom zväze a uvádza aj niektoré životopisné údaje o Makarenkovi. Štúdia má tiež prevažne popisný a informatívny ráz, charakteristický pre odborné prvotiny (Mátej mal vtedy 26 rokov). Treba však na druhej strane uviesť, že Mátej si dokázal v tom čase zvoliť (zrejme na podnet prof. J. Čečetku) dobovo aktuálnu a spoločensky a ideovo žiadanú tému. Recenzie i samotná štúdia boli v tom čase jednou z prvých fundovanejších informácií v slovenskej odbornej tlači o Makarenkovom živote, jeho pedagogických dielach a výchovnej praxi. Záujem Máteja o Makarenka bol završený spracovaním popularizačnej štúdie *O výchove detí v rodine* a celého radu článkov a štúdií o Makarenkovi, k životu a dielu ktorého sa vracal už len epizodicky (ešte v roku 1953, 1954). Na tomto mieste treba doplniť, že Mátej mal hlbší záujem aj o historické témy, ktoré súviseli s vplyvom jeho prednášajúceho, významného historika Branislava Varsika u ktorého spracoval na štátnu záverečnú skúšku z histórie tému *Revolučný rok 1848 v Čechách*.² Zvýšený záujem o históriu a pedagogiku viedol nakoniec k jeho ďalšiemu smerovaniu k oblasti dejín pedagogiky.³

V štúdiu **O výchove detí v rodine** (Martín: Osveta, 1954), v tejto rozsahom nevelkej, 24-stranovej publikácii, zosumarizoval Mátej svoje dovtedajšie poznatky a načrtnol stručný obraz výchovného systému A. S. Makarenka. Pomerne podrobne s uvedením príslušného spisu a citáciou z neho uvádza Makarenkove výchovné názory v jednotlivých oblastiach pôsobenia: rodičovská autorita, disciplína, hra, výchova k práci, rodinné hospodárstvo, výchova kultúrnych návykov a pohlavná výchova s výzvou čitateľovi na štúdium Makarenkových diel, ktoré boli v čase vydania publikácie k dispozícii. Aj táto obsiahlejšia štúdia je však len komentárom Makarenkových výchovných názorov zhrnutých na základe jeho dostupných diel. Štýl výkladu je veľmi prístupný a zodpovedá osvetovému poslaniu, ktoré mala publikácia vo vienu. Vyšla ako 35. brožúra popularizačnej edície pod názvom *Veda ľudu* v martinskom vydavateľstve Osveta. Na exemplári výtlačku z pozostalosti Jozefa Máteja je aj venovanie budúcej manželke: „Svojej drahej Zlatinke. B., 24. sept. 1954.“⁴

² Miháľechová, M.: cit. dielo, s. 13.

³ Podľa citovanej Miháľechovej práce absolvoval Mátej prednášky z filozofie u prof. S. Štúra a I. Hrušovského, zo sociológie u prof. A. Štefánka, psychológie u prof. A. Jurovského, archeológie u prof. V. Kričku - Budinského a J. Skutku, z histórie u prof. V. Ondroucha, E. Perfeckého, D. Rapanta, J. Martinku a spomínaného B. Varsika. Ide o významné učiteľské osobnosti v uvedených odboroch.

⁴ Exemplár publikácie je uložený v Múzeu školstva a pedagogiky, Hálova 16, Bratislava, sign. 3355/2001 (10 293).

V roku 1953 po prvý raz spracoval Jozef Mátej životopisný, politický a učiteľský profil Jána Nálepku, učiteľa a partizána. Išlo o profil výrazne angažovanej osobnosti, ale bizarnejšie sú okolnosti, ako sa dostal Jozef Mátej k archívnemu materiálu o ňom.

V roku 1953 sa pripravovala vo veľkom náklade tlač nových učebníc a keďže chýbal papier, vyšlo vládne nariadenie, aby každý rezort dodal štátu starý papier. Preto sa aj v rezorte školstva, presnejšie na vtedajšom Povereníctve pre školstvo a osvetu SNR likvidoval starý archív. Tak boli na dvor tejto inštitúcie vyhodnené staré spisové materiály, medzi ktorými Jozef Mátej našiel ako brigádnik aj osobný spis Jána Nálepku, ktorý ho inšpiroval k spracovaniu jeho profilu (toto spomínal v jednom rozhovore aj mne osobne, dokladá to článok z Učiteľských novým i citácia dokumentu v jednom z článkov o Nálepkevi z roku 1953).

Jozef Mátej priblížil jednak život Jána Nálepku, vykreslil jeho vojenskú dráhu, pripojil aj niekoľko údajov o učiteľských pôsobiskách a problémoch, ktoré mal Nálepka so školskými úradmi. Tento archívny materiál dokázal zužitkovať pre napísanie viacerých článkov a štúdií štylisticky a obsahovo takmer totožných (v Učiteľských novinách, Jednotnej škole, Socialistickej škole a pod.), najkoncentrovanejšie v propagandistickej brožúrke Nálepka – vzor statočnosti (Bratislava: SV Zväzu protifašistických bojovníkov, 1953). To je ďalšia charakteristická črta tvorby Jozefa Máteja, že materiál jednotlivých tém spracovával s drobnými úpravami do viacerých periodík, prípadne pre živé vystúpenia. Musíme konštatovať, že v týchto štúdiách používal štylistiku charakteristickú pre 50. roky 20. storočia, ich slovník je neadekvátny najmä pre odbornú tlač a dnes už pôsobí archaicky. Zároveň však uznávame, že boli tiež prvými prácami, ktoré si všimli Nálepku z hľadiska jeho učiteľskej činnosti a niektorých pedagogických názorov, bol v tejto téme „prvolezcom“.

Spracovaným archívnym materiálom a informáciami z dostupných sekundárnych prameňov prispel Jozef Mátej do nevelkej popularizačnej publikácie **Nálepka – vzor statočnosti** (Bratislava: SV Zväzu protifašistických bojovníkov, 1953. 22 strán). Žiaľ, publikácia nešpecifikuje presne autorov, iba poznamenáva, že brožúra je spracovaná podľa materiálov J. Máteja a Š. Chovanca. S veľkou pravdepodobnosťou vychádza, že úvodná časť publikácie, ktoré zachytáva jeho život a učiteľskú činnosť (s. 3 – 8), pochádza z pera J. Máteja. Samotná publikácia nemá zvláštnu hodnotu, je skôr historickým dokumentom vypovedajúcim o Mátejových prvých prácach o Nálepkevi. Z postavy Jána Nálepku rezultoval potom Jozefovi Mátejovi celoživotný záujem o spracovanie portrétov učiteľov – účastníkov protifašistického odboja a Slovenského národného povstania.

V roku 1953 však po prvý raz sa venuje historicko-pedagogickej téme v užšom slova zmysle. Išlo o štúdiu **Pedagogický ruch na Slovensku v predmatičnom období (1859 – 1863)**, ktorú uverejnil v Jednotnej škole. Prináša v nej analýzu článkov slovenských pedagogických časopisov, ktoré sa dotýkali problematiky osobnosti učiteľa, školy, rodinnej výchovy, pracovnej výchovy a pod. Voľba témy vyplývala jednak z jeho vtedajšej seminárnej práce, v ktorej spracoval aktivitu štúrovcov na poli výchovy a vzdelávania a motívom k takejto podobe štúdiu mohla byť inšpirácia u Juraja Čečetku, ktorý je autorom obdobnej štúdie Pedagogické časopisy predmatičného obdobia z toho istého roku. Možno teda povedať, že vstup Jozefa Máteja medzi historikov slovenského školstva a pedagogiky 19. storočia je inšpirovaný dielom Juraja Čečetku, teda že Jozef Mátej cieľavedome sa pokúšal nadviazať na Čečetkovo historicko-pedagogické dielo. Možno jej však vytknúť miestami popisný charakter, najmä však neadekvátne komparovanie stavu školstva v 2. pol. 19. storočia so stavom v 50. rokoch 20. storočia. Napr. Makovického požiadavky na školu komentuje v tom zmysle, že v tom čase ich buržoázia nemohla akceptovať a že tieto požiadavky sa dajú realizovať len v socialistickom zriadení.⁵ Pozitívom je, že po prvý raz sprístupnil v náčrte

⁵ Mátej, J.: Pedagogický ruch na Slovensku v predmatičnom období (1859 – 1863). Jednotná škola, r. 8 (1953), č. 5, s. 421.

obsah a zameranie najvýznamnejších príspevkov slovenských pedagogických časopisov tohto obdobia, ktoré ani odborná verejnosť dôkladnejšie nepoznala.

V nasledujúcom roku 1954 rozširuje Jozef Mátej svoju publikačnú aktivitu žánrovo a tematicky. K príležitostnému článku o Makarenkovi pripojil aj odborný článok o N. K. Krupskej, rovnako sa dvakrát vrátil aj k životu a dielu J. A. Komenského. Novým aspektom publikačnej aktivity Jozefa Máteja je, zrejme v súvislosti so štúdiom života a diela Makarenku, prehlbujúci sa záujem o sovietske školstvo a pedagogiku. Tento záujem bol isto silne podporený aj vonkajším faktorom, keď ani školstvo neobišiel politický tlak na preberanie sovietskych skúseností. Je to zrejme ako z uvedených príspevkov o Makarenkovi a Krupskej, tak aj z jeho statí o sovietskom školstve a pedagogike v Jednotnej škole, tak aj zo state o pripravovanej sovietskej učebnici pedagogiky i štyroch recenziách nových sovietskych pedagogických prác. Informačný charakter majú aj dva príspevky komentujúce štatistické údaje o školstve na Slovensku v školskom roku 1953/54. Opätovne ide o popisné príspevky, ktoré boli produktom jeho inšpektorskej činnosti. Napovedá tomu aj uvedenie skratky pracoviska (PŠO, resp. PŠVU – Povereníctvo školstva a osvetu, resp. Povereníctvo školstva, vied a umení) za podpisom v závere článkov.

Najhodnotnejším príspevkom v uvedenom roku bola štúdia **August Horislav Škultéty ako pedagóg**, ktorou nadviazal na svoju predchádzajúcu štúdiu o pedagogickom ruchu na Slovensku v prvej polovici 19. storočia. Ide o prvý ucelený portrét Škultétyho ako učiteľa, správcu revúckeho gymnázia, jeho pedagogickej tvorby a náhľadov. K tejto osobnosti dejín slovenského školstva 19. storočia sa vrátil vo svojej tvorbe viackrát (1956, 1963, 1977).

V nasledujúcom roku 1955 uverejnil Jozef Mátej celkovo 8 príspevkov v pedagogickej tlači. Opätovne išlo v prevažnej miere o recenziu novej publikácie (Lordkipanidzeho *Pedagogická náuka K. D. Ušinského*), prehľad článkov v českej Pedagogike a správu z odborného podujatia. Dva príspevky však naznačujú počiatok ďalšieho smeru Mátejovej publikačnej a výskumnej práce.

Po prvé je to nekrológ Za Adolfom Hrycom, zakladateľom slepeckého školstva na Slovensku (inak vzdialeným príbuzným). Takémuto žánru (nekrológ, medailón pri životnom výročí) sa Jozef Mátej od 60. rokov 20. st. venoval pravidelne.

Po druhé to bola najprv správa z konferencie Proti prežitkom ľudáctva a následne aj štúdia **Školská výchova za tzv. slovenského štátu**, ktorá stojí na počiatku jeho viacročného odborného záujmu o školstvo, výchovu a vzdelávanie v čase prvej Slovenskej republiky.

V nasledujúcom roku 1956 uverejnil Jozef Mátej 10 príspevkov. Polovicu tohto počtu tvorili recenzie nových kníh, predovšetkým Krasnovského Ján Amos Komenský, Goláňov portrét Ľudovíta Štúra, Chlupove Pedagogické stati a dve krátke anotácie v Učiteľských novinách o Krasnovského a Altovej monografiách o Komenskom a vysokoškolskom texte Dejiny školstva a pedagogiky na Slovensku do prvej svetovej vojny. S odstupom času (ale vari aj v danom období) paradoxne pôsobí Mátejovo zdôraznenie, že po vydaní Krasnovského a Altovej monografie „môže československé učiteľstvo pozerat' novým, správnym pohľadom na veľký zjav nielen našej, ale aj svetovej pedagogiky – na J. A. Komenského.“⁶

V roku 1956 sa Jozef Mátej krátkou staťou v Učiteľských novinách vrátil k osobnosti A. H. Škultétyho, je to v podstate výťah hlavných téz zo štúdie, ktorú uverejnil v roku 1954 v Jednotnej škole. Iným článkom o Karlovi Havlíčkovi Borovskom sa prezentoval v Učiteľských novinách. V Jednotnej škole zverejnil pri príležitosti 55. narodenín medailón o Cyrilovi Chorvátovi (1901 – 1985), našom vynikajúcom rusistovi medzivojnového a vojnového obdobia. Zverejňovaniu medailónov popredných pedagógov a učiteľov sa Jozef Mátej venoval v ďalších desaťročiach veľmi intenzívne, takže možno uzavrieť, že sa stal

⁶ Mátej, J.: Dve monografie o J. A. Komenskom. Učiteľské noviny, roč. 6 (1955), č. 34, s. 6.

hlavným predstaviteľom tohto publicistického žánru v pedagogickej tlači. (formulácia Ernesta Sýkoru v nekrológu za J. Mátejom).

V uvedenom roku publikoval Mátej v Učiteľských novinách aj dva články, ktoré nie sú celkom charakteristické pre jeho odborné zameranie. Ide o teoreticko-výchovné state Jednota teórie a praxe vo výchove a Príklad učiteľovej osobnosti vo výchove.⁷ Sú takpovediac vedľajším produktom jeho učiteľskej činnosti na vysokej škole. Ide o opakovanie dobovo známych téz o výchove s tým, že na viacerých miestach článkov uvádza aj údaje historického rázu, ktoré dokresľujú teoretické závery (spomína Komenského, Štúra, Škultétyho, Makarenku a ďalších).

V podobnom duchu sa nesie Mátejova publikačná aktivita aj v roku 1957. Uverejnil 4 články a štúdie a 3 recenzie.

V recenziách sa venoval posúdeniu Bakošovej práce Štúr ako vychovávateľ a bojovník za slovenskú školu, recenzii prvého vydania Rousseauovho diela Emil alebo o výchove v slovenskom jazyku a dvom recenziám o Krasnovského a Altovej monografii (recenzuje však len Krasnovského dielo, Altovu prácu uvádza len so základným bibliografickým údajom). Kým prvé dve recenzie sú novými príspevkami aktuálne vydaných prác, tretí článok v podstate opakuje text recenzie, ktorú uverejnil už v predchádzajúcom roku v Učiteľských novinách. Recenzie opäť primárne popisujú obsahovú náplň prác a v závere ich odporúčajú k dôkladnému štúdiu.

Uverejňuje v Učiteľských novinách prehľadový článok o J. H. Pestalozzim a v tom istom periodiku zverejňuje aj ďalší medailón venovaný svojmu staršiemu kolegovi Gustávovi Pavlovičovi. V časopiseckom článku zasa sumarizuje Komenského názory na mravnú výchovu na základe jeho Informatória školy materskej a Veľkej didaktiky.

Väčším príspevkom bola štúdia „**Reforma**“ **gymnázia a učiteľského vzdelávania za tzv. slovenského štátu** uverejnená v Jednotnej škole. V zásade sa jednalo o časť kapitoly z jeho knižného spisu Školská výchova za tzv. slovenského štátu (so zreteľom na všeobecnovzdelávaciu školu). (Bratislava: SPN, 1958. 204 s.). Autor v nej analyzuje jednotlivé návrhy a ich motiváciu pri zjednocovaní viacerých typov gymnázií a zmeny, ktoré nastali v učiteľskom vzdelávaní, tj. zriadenie učiteľskej akadémie.

Mátejova monografia **Školská výchova za takzvaného slovenského štátu (so zreteľom na všeobecnovzdelávaciu školu)** (Bratislava: SPN, 1958) vznikala v období, keď sa vtedajšia historická veda usilovala predovšetkým politicky a ideovo vyrovnáť s obdobím rokov 1939 – 1945. Túto prácu na poli dejín školstva vykonal Jozef Mátej uvedenou monografiou. V tejto knihe, a je to vidno aj vo vyššie spomenutej štúdii, postupoval veľmi systematicky a poznal všetky relevantné oficiálne pramene k tejto problematike.

Knižná publikácia v rozsahu 204 strán vyšla v edícii Knižnica pedagogických spisov, zv. 27 v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve v náklade 2 200 exemplárov. Pozostáva z ôsmich častí, ktoré na seba logicky nadväzujú. V úvodnej časti (s. 2 – 22) približuje čitateľom historický rámec obdobia, predstavuje hlavných strojcov školskej politiky a charakteristické znaky výchovy tohto obdobia. Druhá kapitola (s. 23 – 77) analyzuje školský systém v rokoch 1939 – 1945 od materskej školy⁸ až po školy vysoké, vrátane inonárodného školstva a ústavov pre chybnú mládež. Tretiu kapitolu (s. 79 – 155) venuje rozboru vyučovania v ľudovej, meštianskej škole, na gymnáziu a učiteľskej akadémii. Osobitné kapitoly venuje mravnej výchove školskej mládeže (s. 157 - 167) a výchovnej práci učiteľov (s. 167 - 183), šiesta kapitola (s. 185 – 187) je záverom monografie, v ďalšej pripája zoznam používaných učebníc na ľudových, meštianskych a stredných školách a záverečná ôsma kapitola prináša zoznam použitých prameňov a literatúry.

⁷ Učiteľské noviny, roč. 6 (1956), č. 3, s. 1; Učiteľské noviny, roč. 6 (1956), č. 47, s. 1.

⁸ Ahistoricky je použité toto označenie, hoci oficiálne dobové znenie bolo detské opatrovne.

Mátejova monografia je vzhľadom na obdobie jej vzniku a výchovnému poslaniu ideologicky predpojatá a táto črta sa najsilnejšie prejavuje negativistickým stanoviskom ku školskej politike vtedajšieho režimu (reakčná, protiľudová a pod.) a v dobovom slovníku (takzvaný, klérofašistický, ľudácky, klerikálno-fašistický, atď.).⁹

Z hľadiska odborného treba oceniť dôslednosť, s akou sa v práci opieral o pramennú základňu, menej však už s interpretáciou, ktorá bola podmienená dobovým ideologickým zámerom – jednoznačne označiť školský systém a výchovu za protipokrokový.

V Literárnom archíve SNK sa nachádzajú aj posudky Mátejovej kandidátskej dizertačnej práce z roku 1959, teda textu monografie, ktorou sa uchádzal o udelenie vedeckej hodnosti CSc.

Gustáv Pavlovič (1907 - 1990, akademik, v tom čase rektor Vysoké školy pedagogickej v Bratislave) je autorom krátkeho a formálne poňatého posudku. Vyzdvihuje v ňom Mátejev dôkladný rozbor problematiky, teoretické zvládnutie marxistickej metódy výskumu, aktuálnosť a politicko-výchovný význam práce a zaujatie správnych politických a stranických postojov.¹⁰

Podobné klady vyzdvihuje v posudku aj Josef Váňa (1899 - 1966, český pedagóg a psychológ). Zdôrazňuje, že „nezmizli pozostatky ľudáctva“.¹¹ Paradoxne za klad vyzdvihuje aj to, že J. Mátej v práci podal výstižné formulácie bez zbytočnej fráзовитosti.¹² Adresoval mu však výčitku, že v práci sledoval len oficiálne dokumenty, menej ako sa to skutočne realizovalo. Rovnako kritizuje zhovievavé posúdenie učebnice filozofie A. Dratvovej.¹³

Obsiahlejší posudok je z pera Karla Gallu (1901 – 1987, český pedagóg), ktorý ho spracoval ako posudok docentskej práce Jozefa Máteja. Podobne ako predchádzajúci hodnotitelia vyzdvihuje klady Mátejovej práce. K nedostatkom práce ráta skutočnosť, že Máteja „príliš strhli dokumenty“.¹⁴ Podľa jeho mienky, a treba uznať, že príhodnej, „veľa materiálu vedie k popisnosti a stráca sa ideovo-politická údernosť“.¹⁵ Vcelku však hodnotí Mátejovu prácu vysoko z hľadiska zvládnutia heuristiky i spracovania rozsiahlej témy. V závere konštatuje, že „slovenská pedagogická veda má v Mátejovi dôkladného, pracovitého a nadšeného budovateľa slovenských dejín výchovy a školstva“.¹⁶

Aj v odbornej a periodickej tlači bolo uverejnených celkovo šesť recenzií.¹⁷ Časť z nich mala skôr charakter rozšírenej informácie, ktorá popisovala obsah knihy a vyzdvihovala vo všeobecných formuláciách jej význam, napr. recenzia pod názvom Ľudácka výchova vo svetle pravdy.¹⁸ Ďalšia skupina recenzií sa usilovala nielen o popis diela, ale usilovala sa aj o kritickejší prístup. Napr. recenzent Juraj Koutun paradoxne kritizuje len vydavateľstvo za malú pozornosť jazykovej úprave.¹⁹ Výnimkou bola recenzia z pera Františka Bokesa, ktorý popri popise práce, jej prínosu vecne vyčíta viaceré autorove prehrešky. Vytýka mu

⁹ V prepracovanom druhom vydaní tejto monografie pod názvom Škola, výchova a učiteľ v klérofašistickej slovenskej republike (Bratislava: SPN, 1978) už tento slovník zmiernil, ale jeho zvyšky poznamenali aj túto jeho prácu.

¹⁰ Posudok kandidátskej dizertačnej práce Jozefa Máteja Školská výchova za takzvaného slovenského štátu z 11. 4. 1959, s. 2. Literárny archív SNK Martin, sign. 257 R 30.

¹¹ Posudok kandidátskej dizertačnej práce Jozefa Máteja Školská výchova za takzvaného slovenského štátu z 18. 4. 1959, s. 4. Literárny archív SNK Martin, sign. 257 R 37.

¹² Tamže.

¹³ Tamže, s. 5.

¹⁴ Posudok kandidátskej dizertačnej práce Jozefa Máteja Školská výchova za takzvaného slovenského štátu z 29. 5. 1960, s. 3. Literárny archív SNK Martin, sign. 257 R 37.

¹⁵ Tamže, s. 4.

¹⁶ Tamže.

¹⁷ Pozri bližšie: Michalička, V.: Jozef Mátej. Personálna bibliografia. Bratislava: ÚIPŠMT, 1993. 82 s. ISBN 80-7098-004-4.

¹⁸ Učiteľské noviny, roč 8 (1958), č. 50, s. 6.

¹⁹ Jednotná škola, roč. 14 (1958), č. 1, s. 90.

predovšetkým rámcovo spracovaný historický úvod k problematike, že nespomenul podrobnejšie aktivity luteránskeho klerikalizmu, že úzko pojal kapitolku o popredných predstaviteľoch školskej politiky Ľudákov a ďalšie - podľa neho - drobné nedostatky.²⁰

Z uvedených posudkov je zrejmé, že Mátejova práca bola v čase jej vydania častejšie recenzovaná, a to nielen pre jej dobovú aktuálnosť (tzv. spoločenskú objednávku). Zároveň však ukázali, že popri nespornom prínose dielo obsahuje aj rad nedostatkov, ktoré poukazujú na to, že ide o autorovu monografickú prvotinu. Dnes je skôr historickým dokumentom poukazujúcich na tematické zameranie historicko-pedagogických prác a spôsobu ich spracovania. Trvalým pozitívom z dnešného pohľadu, ktorý prevyšoval jej ideovo-politický rozmer, je obraz Mátejovej schopnosti precíznej práce s bohatým archívnym materiálom.

Obdobie rokov 1949 – 1957 možno považovať za prvú etapu Mátejevho odborného rastu, v ktorom už našiel niekoľko svojich nosných tém. Vracal sa k nim autorsky prakticky po celý svoj tvorivý život. Išlo najmä o problematiku školstva v druhej polovici 19. storočia, z ktorej sa špecializoval najmä na tematiku matičných slovenských gymnázií, na spracovanie prvých učiteľských osobností protifašistického odboja, na problematiku školstva v rokoch 1939 – 1945 a začal uverejňovať aj prvé medailóny žijúcich či zomrelých učiteľov a pedagógov. Pravda, ide o zárodky týchto tém, z ktorých mu v priebehu rokov vyvstali ďalšie čiastkové témy. Za zárodky ich možno považovať najmä pre spôsob spracovania, v ktorom prevažuje určitá schematickosť, časté používanie dobových zvrátov a fráz a v tomto období ešte nepristúpil pri spracovaní hlavných tém k širšiemu archívnemu výskumu (vari až na štúdiu o reformách strednej školy a učiteľského vzdelania za vojnovnej SR).

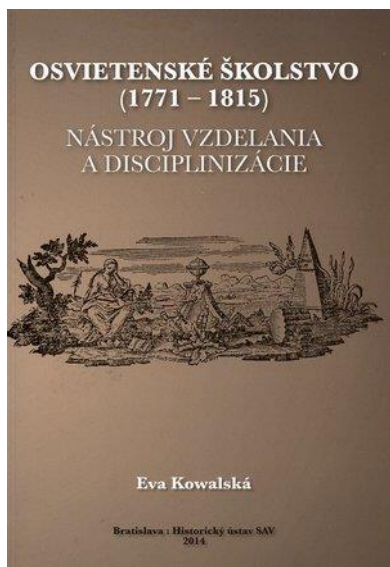
Posúdil: Mgr. Miroslava Slezáková, PhD.

PhDr. Vladimír Michalička, CSc. (1950) vyštudoval odbor výchovu a vzdelávanie dospelých na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Od roku 1984 pracuje v Múzeu školstva a pedagogiky a sústavne sa zaoberá slovenskými dejinami pedagogiky 19. a 20. storočia. Publikoval viacero monografií a štúdií.

Kontakt: vlado0123@azet.sk

²⁰ Historický časopis, roč. 7 (1959), s. 149 – 150.

Kowalská, E.: Osvietenské školstvo (1771 – 1815): Nástroj vzdelania a disciplinizácie. Bratislava: Historický ústav SAV, 2014. 195 s. + obr. príl. ISBN 978- 80-971540-3-5.

Už úvodné slová „že obdobie prelomu 18. a 19. storočia je do istej miery na okraji pozornosti súčasnej slovenskej historiografie“ - a to platí aj o historiografii školstva – naznačujú poslanie recenzovanej monografie historičky Evy Kowalskej.

V úvode podáva základnú dejinnú charakteristiku obdobia a tereziánsko-jozefinských reforiem, ktorých úlohou bolo modernizovať habsburskú monarchiu. Významnou sa stala aj rozsiahla školská reforma, ktorá mala pozdvihnúť úroveň školstva, školstvo zjednotiť a z pomerne nezávislých škôl vytvoriť ucelený systém, výrazne ho zmodernizovať a zefektívniť, aby sa stal akýmsi motorom ďalšieho rozvoja hospodárskeho života monarchie v zmenených historických podmienkach.

V druhej kapitole Protagonisti školských reforiem a praxe prináša autorka medailóny najvýznamnejších aktérov školského diania v uvedenom období. Ťažisko jej pozornosti spočíva na najvýznamnejšej reformátorskej osobnosti druhej polovice 18. storočia v habsburskej monarchii - Johannovi Ignazovi Felbigerovi (1724 – 1788). Podrobne sleduje jeho vlastné reformné návrhy, ktoré požadovala panovníčka Mária Terézia i ďalšie, ktorých bol priamym či nepriamym inšpirátorom.

Ďalšou osobnosťou je Jozef Bencúr (1728 – 1784), ktorého vývoj charakterizuje autorka ako cestu zo školy na politickú scénu. Vysoko oceňuje Bencúrov prínos vo funkcii rektora gymnázií/lýcei v Kežmarku a Bratislave, ktoré v čase jeho rektorátov predstavovali výrazný kvalitatívny posun. Bencúr však bol aj silne angažovaný v publicistickej tvorbe a na svojom konte mal veľký počet prác, ktoré mapovali široké spektrum dobovo aktuálnych politických, náboženských a spoločenských otázok, vrátane otázok protestantského školstva.

Osobitné podkapitolky venuje autorovi učebníc a iniciátorovi viacerých návrhov na zmeny v školstve Ladislavovi Bartholomeidesovi (1754 – 1823), hudobnému pedagógovi Franzovi Paulovi Riglerovi (1747/8 – 1796), celkovému pohľadu na rôzne aspekty statusu a práce učiteľov a v závere kapitoly aj na výchovné aktivity barónky Zayovej, predstaviteľky osvietenскеj šľachty.

Štvrtá kapitola Nové typy škôl – modernizačný produkt školských reforiem sa zaoberá charakteristikou vybraných typov škôl tohto obdobia a ich problémami. Dobovým produktom boli zmiešané školy, ktorých cieľom bolo dosiahnuť zjednotenie školského vyučovania aj z hľadiska náboženského. To sa týkalo aj zásahu do organizácie a náplne práce židovských elementárnych škôl i do vzdelávania dievčat. Podrobnejšie sa venuje vzniku, vývoju i organizačných a pedagogicko-didaktických premien novo sa formujúcich vyšších škôl - kráľovských akadémií ako aj menej známym osudom sirotincov, ktoré boli kombináciou školy a sociálnej inštitúcie.

Záverečná kapitola monografie Učebnice a vyučovanie v znamení inovácií zachytáva tri výrazné modernizačné prvky, ktoré začali prenikať do školstva a vzdelávacej práce od 80. rokov 18. storočia. V prvom rade to bolo úsilie o vytvorenie moderných učebníc základných vyučovacích predmetov v národných jazykoch monarchie, ďalej fenomén zavádzania výuky

kreslenia, resp. rysovania (tzv. kresliarske školy) a v neposlednom rade aj pohľad na to, ako reformné úsilie ovplyvňovalo nazeranie na školskú budovu, jej architektonickú dispozíciu.

Aj keď publikácia je mozaikou významných pedagogických problémov osvietenského obdobia v Uhorsku, resp. na Slovensku, je výraznou sondou, ktorá prinajmenšom prináša pohľady na dopad reformných úsilí Márie Terézie v posledných desaťročiach 18. storočia. Publikácia je hodnotná aj z toho hľadiska, že mapuje doteraz málo spracované obdobie vytvárania nových základov školstva, ktoré pretrvali v našom prostredí prakticky až do 20. storočia a naznačuje potrebu týmto reformným obdobím zaoberať sa systematickejšie.

Vladimír Michalička

Sipekiová, N.: *Syntaxis ornata seu de tribus Latinae linguae virtutibus, puritate, elegancia, copia*. Príspevok k dejinám vyučovania latinčiny a školstva v Trnave v 17. a 18. storočí. Trnava – Kraków: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity – Towarzystwo Slovaków w Polsce, 2015. 123 s. ISBN 978-83-7490-878-8.

Dnes už nikto nepochybuje, že vznik a existencia Trnavskej univerzity (1635 – 1777) mala v 17. a 18. storočí zásadný význam nielen pre rozvoj vysokého školstva, ale v širšom meradle aj vzdelanosti a barokovej kultúry na území dnešného Slovenska. Univerzita spravovaná Spoločnosťou Ježišovou, ktorá v meste fungovala 142 rokov, zanechala výrazné stopy v slovenskej vede, pedagogike i literatúre. Trnavská univerzita bola po Academií Istropolitana prvou dlhšie trvajúcou vzdelávacou ustanovizňou univerzitného typu, ktorá formovala slovenské kultúrne povedomie.

Aj z toho dôvodu považujeme za dôležité, že popri zborníkových a kolektívnych syntetizujúcich prácach, ktoré vychádzajú predovšetkým pri okrúhlych výročiach založenia školy, sa zároveň pracuje na výskume parciálnych problémov súvisiacich s univerzitou a jej knižnou produkciou. Len systematická analýza vydávaných vedeckých kníh či didaktických pomôcok, lexikografických prác a príručiek totiž umožní získať reálny obraz o úrovni vyučovania a používaných didaktických metódach, a tým aj význame školy pre dejiny slovenského školstva a pedagogiky. Keďže väčšina publikácií, ktoré vyšli v trnavskej univerzitnej tlačiarňi, bola napísaná v jazyku vtedajšieho vzdelaného sveta – v latinčine, úloha sprístupňovať materiály z okruhu univerzity pripadá pri súčasnej znalosti tohto jazyka predovšetkým na odborníkov z radov klasických filológov, prípadne historikov.

Jedným z príspevkov k poznaniu vyučovania na univerzite i mimo nej sa stala monografia pedagogičky Katedry klasických jazykov Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity Nicol Sipekiovej. Tá sa dlhodobo venuje dejinám vyučovania latinčiny a používaným učebniciam v prostredí jezuitských škôl. V recenzovanej publikácii analyzuje poeticko-rétorickú príručku francúzskeho jezuitu Francisca Pomeya (1618 – 1673), ktorá vyšla v Trnave v štyroch vydaniach (1745, 1748, 1754, 1773); predmetom autorkinho podrobnejšieho výskumu sa stalo vydanie z roku 1754.

Hneď v prvej kapitole *Život a dielo Francisca Pomeya* sa Sipekiová neuspokojila s informáciami zo staršej odbornej literatúry a paradigmy Pomeyovho života stanovila na základe vlastného archívneho výskumu v Archíve spoločnosti Ježišovej v Ríme (ARSI). Od

počiatočnej tézy, že Pomey sa osobne zúčastnil na pedagogickej práci v Trnave, postupne dospela k názoru, že Francúz v Trnave nepôsobil a jeho lexikografické diela vyšli v akademickej tlačiarňi vďaka ich popularite v iných európskych krajinách. Zároveň upozorňuje na rozsiahlosť a žánrovú pestrosť Pomeyovej bibliografie, v ktorej okrem gramatických prác nachádzame aj náboženské spisy a aitiologické dielo o pohreboch. Za najvýznamnejší sa však vo francúzskom prostredí považuje jeho latinsko-francúzsky slovník, označovaný ako Kráľovský slovník (Lyon 1664), ktorý vyšiel v mnohých vydaniach.

Náplň druhej kapitoly tvorí charakteristika jezuitského vzdelávania. Hoci by sa zdalo, že ide o prebádanú oblasť, autorka vychádza z latinských jezuitských dokumentov stanovujúcich pravidlá vzdelávania (*Ratio studiorum, Instructio privata*) a na základe ich rozboru zakotvuje miesto latinčiny v celom jezuitskom školskom systéme. Táto časť sa ukazuje ako nevyhnutná pre pochopenie štruktúry analyzovanej učebnicovej práce. Nadväzuje na ňu kapitola s charakteristikou a rozborom Pomeyovej príručky, v ktorej sa venuje pozornosť aj otázke autorstva. Aj tu prináša autorka nový pohľad na originalitu diela, keď uvádza dôkaz priamo z učebnice, že na jej úprave pre trnavské akademické prostredie sa významnou mierou podieľal nemecký jezuita Franciscus Wagner (1675 – 1748), ktorý v čase vydania v Trnave aktívne pedagogicky pôsobil.

Ďalšie tri kapitoly sa už venujú konkrétnym častiam učebnice a symbolicky ju kopírujú i názvami. Pri osvojovaní si latinčiny kládli jezuiti dôraz okrem gramatickej a štylistickej presnosti na čistotu jazyka (*puritas*), t.j. reč bez jazykových kazov – solécizmov a barbarizmov. Tie sú definované na viacerých úrovniach, ktoré sú v učebnici vyšpecifikované ako nečistoty v lexikálnej i syntaktickej rovine, vo vetnej i pádovej syntaxe, ale aj po stránke idiomatickej. Osobitnú skupinu tvoria paremiologické útvary, ktorých nevhodné použitie autorka demonštruje na konkrétnych prísloviach používaných v každodennej reči. Tie v počte 90 uvádza v súlade s učebnicou v latinskej a maďarskej podobe, pričom pridáva slovenský ekvivalent, pokiaľ existuje.

Druhou cnosťou latinského jazyka bola jeho uhladenosť (*elegantia*), ktorá sa okrem iného dosahovala používaním gramatických zvrátov typických pre tento jazyk, ako i vhodným usporiadaním slov vo vete. Ako v predchádzajúcej kapitole aj tu autorka postavila svoj výklad po všeobecnom úvode na exemplifikácii z učebnice.

Poslednou pertraktovanou cnosťou latinčiny je bohatosť jazyka (*copia*). Tá sa už od staroveku dosahovala dôkladným poznaním prameňov jazykov – t.j. diel latinských autorov, ktorí boli považovaní za autority. Okrem použitia synonym Pomey študentom odporúča používať pre variáciu jazyka slová utvorené od toho istého slovného základu a príslušné ekvivalenty slov. Bohatosť jazyka sa dá dosiahnuť aj stupňovaním, zmenou spojok či využívaním partikul, ktoré sú na rozdiel od dnešných čias chápané ako zámená, členy, prepozície, postpozície, spojky a adverbiá.

Monografia obsahuje bohatý poznámkový aparát, v ktorom sa autorka korektne odvoláva na archívne i knižné historické pramene, čím poskytuje ďalším bádateľom dostatok relevantných informácií. Obsiahla bibliografia sčíta okrem prameňov a edícií veľké množstvo slovníkových a lexikografických prác, monografií, štúdií, článkov, katalógov a odvoláva sa na početné internetové zdroje. Pre súčasných milovníkov latinčiny je určené latinské argumentum i ukážky z Pomeyovej učebnice.

Učebnica *Syntaxis ornata* patrí medzi tie didaktické príručky, ktoré zohrali v dejinách uhorského školstva nezastupiteľnú úlohu. Na nižšom type vzdelávacích škôl sa používala až do prvej polovice 19. storočia. Podľa slov autorky v závere práce bolo jej cieľom „zosystematizovať istý súbor poznámok vzťahujúcich sa k charakteristickým zvláštnostiam spôsobu vyjadrovania, t.j. štýlu v latinčine v rôznych rovinách jazyka z hľadiska kontrastívnej gramatiky“. Zvládnutie preberanej látky sa tak stalo dôležitým predpokladom pre štúdium vo vyšších ročníkoch jezuitského vzdelávania – v rétorike a poetike. Vďaka svojej koncepcii

a didaktickému prístupu môže Pomeyova učebnica vhodne poslúžiť aj dnešným záujemcom o štúdium latinčiny.

Nicol Sipekiová predložila v podobe vedeckej publikácie výsledok svojej dlhoročnej práce. Môžeme konštatovať, že na rozdiel od množstva iných vedeckých prác, ktoré v súčasnosti vznikajú a sú poznačené krátkosťou času určeného na ich napísanie, ide o prácu založenú na serióznom heuristickom výskume. Autorka sa kriticky stavia k starším údajom, prináša nové informácie, čerpá zo súvekých latinských prameňov. Ku kladom publikácie nepochybne patrí, že k analyzovanej Pomeyovej učebnici pristupuje nielen ako vedec, ale aj ako pedagóg s mnohoročnými skúsenosťami v oblasti výučby latinskej gramatiky. Čistotu a krásu jazyka autorka ukazuje rovnako v latinčine, ako i vo vysokej úrovni štylizácie vlastného slovenského textu. Na záver treba dodať, že autorkin cieľ priniesť ďalší kameň do mozaiky poznania didaktiky latinského jazyka bol bez pochyb naplnený. Môžeme len dúfať, že Sipekiovej práca sa stane podnetom pre ďalší výskum v oblasti novolatinského písomníctva, ktoré tvorí neoddeliteľnú súčasť našej národnej literatúry.

Erika Juríková

ANOTÁCIE

Bartošová, J.: Nesmíme zapomenout: Jan Opletal a další oběti listopadu 1939. Nacistická perzekuce českých studentů během 2. světové války. Praha: Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, 2015. 151 s. ISBN 978-80-86935-33-1.

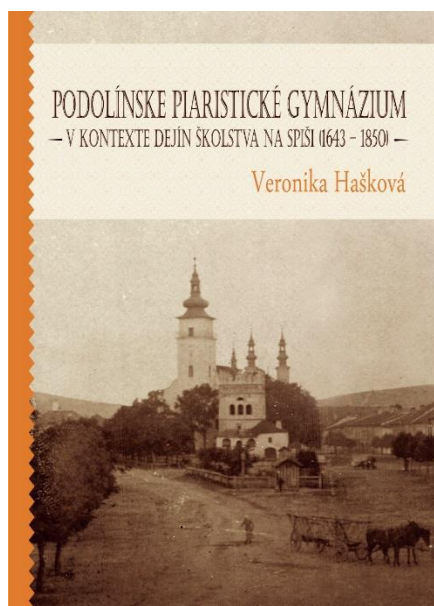
Zborník s úvodnou štúdiou a biografickými profilmi českých študentov, ktorí sa stali obeťou nacistických perzekúcií v roku 1939. Na pamiatku týchto udalostí bol 17. november vyhlásený v roku 1941 za Medzinárodný deň študentstva.

(vm)

Pajtinka, L.: Rozhovory s ministrami. b.m.: Parentes, 2015. 281 s. ISBN 978-80-970729-3-3.

Kniha prináša v ťažiskovej časti obsiahle rozhovory so 17 ministrami školstva od roku 1989, ktorí sa vystriedali vo vedení školského rezortu. Delia sa s čitateľom nielen s peripetiami svojho života, ale predovšetkým s ich cestou do ministerského kresla, s ich víziami a praktickými krokmi pri spravovaní slovenského školstva. V závere prináša autor publikácie cenné faktografické údaje o ministroch školstva od 19. storočia po súčasnosť.

(vm)

Hašková, V. Podolínske piaristické gymnázium v kontexte dejín školstva na Spiši : 1643 – 1850. Ružomberok: Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity, 2015. 127 s. ISBN 978-80-561-0286-2.

Na sklonku roku 2015 vyšla monografia Podolínske piaristické gymnázium v kontexte dejín školstva na Spiši. Prináša doposiaľ nepoznané informácie a systémovú charakteristiku vybraných oblastí vývoja podolínskeho gymnázia, pričom ho porovnáva s ďalšími vtedajšími strednými školami na Spiši. Informácie sú získané na základe bádania nielen v slovenských, ale aj zahraničných archívoch (hlavne v Centrálnom archíve Maďarskej provincie piaristov v Budapešti), domácej a početnej zahraničnej literatúry.

Kniha pozostáva zo štyroch kapitol. Prvá stručne približuje najvýznamnejšie udalosti z histórie Spiša determinujúce vznik, vývoj a charakter škôl. Následne popisuje vývoj školstva a vzdelanosti na Spiši od jeho počiatkov, cez obdobie stredoveku do obdobia reformácie (16. – 17. storočie). Druhá kapitola je venovaná vzniku Rehole piaristov, okolnostiam založenia kláštora a školy. Nasledujúca kapitola analyzuje začiatky piaristickej školy a jej vývoj počas obdobia, keď bola v poľskej správe do roku 1782. Posledná štvrtá kapitola pokračuje v chronologickom vykresľovaní vývoja až do roku 1851, kedy gymnázium na 15 rokov zaniklo.

Vývoj školy je podávaný prostredníctvom priblíženia podstatných udalostí a okolností vývoja, komparácie počtu študentov s inými významnými školami na Spiši poskytujúcimi stredoškolské vzdelanie, hlavne s katolíckym Kráľovským vyšším gymnáziom v Levoči. V publikácii čitateľ nájde aj informácie o ďalších stredných školách na Spiši.

(vh)

Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku v medzivojnovom období. Ed. Blanka Kudláčová. Trnava: TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, 2014. ISBN 978-80-8082-811-0.

Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku v rokoch 1939 – 1945. Ed. Blanka Kudláčová. Trnava: TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, 2015. ISBN 978-80-8082-842-4.

Kolektívne monografie prezentujú v častiach Metodologické východiská a spoločenský kontext, Pedagogické myslenie a jeho recepcia a Školstvo a vzdelávanie, sociálna oblasť (resp. Školstvo, vzdelávanie, výchova) príspevky skúmajúce jednotlivé aspekty školstva a pedagogiky na Slovensku v skúmanom období.

(ms)

Vajcik P.: Spomienky. Ed. Vladimír Michalička, Daniela Vaněková. Bratislava: CVTI SR/Múzeum školstva a pedagogiky, 2015. ISBN 978-80-89354-50-4.

Útla publikácia prináša prepis dosiaľ nezverejneného textu spomienok významného historika školstva a pedagogiky prof. Petra Vajcika (1902 – 1985). Spomienky zachytávajú jeho detstvo, školské roky, obdobie vysokoškolského štúdia a kňazské pôsobenie. V úvodnej štúdii je predstavená vedecká a výskumná tvorba Petra Vajcika. Publikáciu vhodne uzatvára súpis jeho prác.

(ms)

Gallusová M., Vaněková D.: Múzeum školstva a pedagogiky 2010 – 2015. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií, Múzeum školstva a pedagogiky, 2015. ISBN 978-80-89345-57-3.

Prehľadová publikácia z dielne múzea informuje o činnosti pracoviska za posledných päť rokov. Pripomína jeho zbierkotvornú, dokumentačnú a evidenčnú, ochrannú, vedecko-výskumnú a publikačnú, kultúrno-výchovnú a prezentačnú činnosť. V závere prináša súpis odbornej činnosti Múzea školstva a pedagogiky.

(ms)

Za Dušanom Dubovským (1943 – 2016)

Len pred dvomi rokmi sme si na stránkach nášho časopisu pripomenuli okrúhle životné jubileum regionálneho historika Dušana Dubovského z Revúcej. Žiaľ, hneď na začiatku tohto roku prišla zo srdca Gemera smutná zvesť, že Dušan Dubovský po krátkej chorobe dňa 7. februára 2016 skonal.

Ťažko vyjadriť smútok nad odchodom tohto skromného, ale v každom prípade cenného človeka, vynikajúceho znalca histórie Revúcej, Prvého slovenského ev. a. v. gymnázia, neúnavného fotografického dokumentaristu a propagátora revúckeho regiónu, skutočnou chodiacou encyklopédiou Revúcej a Gemera. Mnohoročné bádateľské výskumy uložil Dušan Dubovský do niekoľkých, doslova erbových, publikácií o Revúcej (Dubovský D.: Revúca. 1989), do jedinečnej publikácie Z histórie revúckeho ochotníckeho divadla (Revúca 1996), rovnako Hasičstvo v Revúcej a okolí (Revúca 1998). Bohatým žriedlom údajov a informácií sa stali jeho encyklopedické diela ako Osobnosti z histórie Revúcej (Revúca 1997), Biografický lexikón mesta Revúca (Revúca 2000), Evanjelici v dejinách Revúcej (Revúca 2004), Revúca – jej športovci a majstri Slovenska, Európy, sveta (Revúca 2009). Doslova historickým obrazom mesta sa stala jeho Pamätnica mesta Revúca (Revúca 2007), najmä však posledná vydaná kniha Album Revúcej (Revúca 2014), v ktorej sústredil viac ako 2 500 fotografických záberov z histórie i nedávnej minulosti mesta, do ktorého sa v roku 1964 prisťahoval.

Pedagogická a historická odborná verejnosť si ho cení za diela, ktoré venoval dejinám Prvého slovenského ev. a.v. gymnázia. Po priekopníckej práci o tamojšom evanjelickom gymnáziu, ktorú v roku 1969 vydal Ján Gallo rozšíril poznanie jeho histórie prácami Revúca, kolíska slovenského stredného školstva (Revúca 1993) a za vyvrcholenie tejto výskumnej činnosti treba považovať Svätyňu osvety a vzdelanosti (Revúca 2012), ktorou si uctil 150. výročie vzniku revúckeho gymnázia. Pravda, týmto výpočtom monografií nekončí Dubovského literárna aktivita, treba k nej pripojiť viac ako desiatku menších popularizačných prác o Revúcej, jej gymnáziu, čít z cirkevného života, portrétov osobností mesta a gymnázia a pod.

O celej literárnej tvorbe Dušana Dubovského možno smelo vysloviť ono puškinovské, že svojim dielom postavil mestu, gymnáziu i sebe samému pomník nehnúci.

Vladimír Michalička

Životné jubileum PhDr. Daniely Vaněkovej

Aj v slovenských múzeách – tak ako v rodinách - bývajú chvíle, ktoré sú slávnostnejšie než všedný pracovný deň. Takýmto dátumom je pre Múzeum školstva a pedagogiky v Bratislave 27. apríl 2016, keď sa jeho vedúca, PhDr. Daniela Vaněková, dožíva okrúhleho životného jubilea. A akoby symbolicky je to aj rok, kedy si pripomínáme tridsať rokov jej pôsobenia v múzeu a dvadsaťročné pôsobenia vo funkcii jeho vedúcej. Je to teda vhodný čas, aby sme jej – v duchu našich tradícií – vystavili výročné „vysvedčenie“.

PhDr. Daniela Vaněková, rod. Mésárošová sa narodila v Bratislave, vyrastala v rodine, v ktorej popri bežných starostiach, boli chlebom každodenným i kultúrno-umelecké a vedecké aktivity rodičov. Stredoškolské štúdium na gymnáziu, legendarnej „Vazovke“ v Bratislave ukončila v roku 1975. Pokračovala vo vysokoškolskom vzdelávaní štúdiom odboru pedagogika na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, ktoré úspešne dovŕšila roku 1979, a to popri kariére reprezentantky Slovenska v basketbale. Po skončení vysokoškolského štúdia začala pracovať ako odborná asistentka Katedry inžiniersko-humanitných vied Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave (dnes Slovenská technická univerzita), kde jej doslova učiarovala učiteľská profesia, možnosť výchovne pôsobiť medzi mladými ľuďmi.

Cesty osudu ju v lete roku 1986 priviedli do Múzea školstva a pedagogiky. Osobne si spomínam na jej príchod ešte v priestoroch na Klariskej ulici, keď sa s úctou a pokorou zaradila do kolektívu starších a vedecky ostrieľaných spolupracovníkov. Po nevyhnutnom „učňovskom“ zácviku však dokázala so vzácnou citlivosťou sklbiť svoje kultúrne a umelecké záujmy, predchádzajúce učiteľské skúsenosti i prirodzený organizačný talent a elán do ucelenej predstavy ďalšieho smerovania pracoviska. Ešte pred spoločenskými zmenami roku 1989 sa práve ona najviac vyslovovala za myšlienku, aby múzeum upustilo od dovtedajšej študijno-dokumentačnej funkcie a pretvorilo sa na skutočnú múzejnú inštitúciu cieľavedome a systematicky budujúcu svoj špecifický zbierkový fond a pripravujúcu sa na rozvinutie výskumných a kultúrno-prezentačných aktivít.

Medzi jej prvé ciele aktivít patrilo terénny výskum v dnešnom Trnavskom kraji, ktorého výsledkom bolo získanie inventáru ľudovej školy z obdobia I. ČSR (Slovenské Pole, okr. Galanta). Po čase k tomu pribudli najmä väčšie kolekcie fyzikálnych, chemických, prírodovedných a iných učebných pomôcok z gymnázia v Kremnici, Sociálnej a pedagogickej akadémii v Leviciach a z iných lokalít, rozsiahla zbierka vysvedčení či pozostalosť po MUDr. E. Filovi, rektorovi Slovenskej univerzity, ktoré bolo možné vidieť na viacerých prezentáciách.

Dr. Vaněková sa podieľala na mnohých výstavných podujatiach či už ako autorka, spoluautorka alebo iniciátorka prezentácie. Prvou z nich bola výstava *Ján Amos Komenský a slovenská kultúra* (Nitra 1991, Levoča 1992) inštalovaná pri príležitosti osláv 400. výročia narodenia Komenského. Výstava *Elementárne školstvo od Márie Terézie do konca I. ČSR* približovala tristoročný vývoj elementárneho školstva na Slovensku (Levoča 1997, SNM Bratislava 1998). Autorsky spolupracovala aj na výstave *Od opatrovne k materskej škole* (SNM Bratislava 1999), vytvorenej pri príležitosti 170. výročia vzniku prvého predškolského zariadenia na území Slovenska. Vrcholom výstavných aktivít, ktoré zaštitila autorsky a organizačne so svojimi spolupracovníkmi bola *pilotná expozícia Cesta dejinami školstva a pedagogiky na Slovensku*. Slávnostne bola predstavená v priestoroch Múzea školstva a pedagogiky v roku 2005 a následne absolvovala okružnú cestu po niekoľkých slovenských múzeách (Košice, Rimavská Sobota, Banská Bystrica, Trenčín, Prievidza).

Neoddeliteľnou zložkou odborných aktivít Dr. Vaněkovej je aj participácia na historicko-pedagogickom výskume. Popri menších štúdiách a správach to bol obsiahlejší výskum dejín prvorepublikového školstva v Trenčíne, ktorého výsledky priniesla publikácia *Trenčín – vlastivedná monografia 2* (Bratislava 1997) a zborník *Gymnaziálne školstvo v Trenčíne* (Trenčín 2000). Posledným väčším počinom v tejto oblasti bola monografia *Dejiny žiarskeho školstva* (Bratislava 2004) či príspevok o bratislavskom školstve v rokoch 1918 – 1945 v pripravovaných *Dejinách Bratislavy*. Ako autorka sa pravidelne podieľa na tvorbe zborníkov Múzea školstva a pedagogiky mapujúcich jednotlivé etapy vývoja školstva a pedagogiky a vystupuje aj na domácich či zahraničných školsko-múzejných podujatiach (Anglicko, Nemecko, Rakúsko).

Nadovšetko však treba v súvislosti s našim ohliadnutím sa na uplynulé roky podčiarknuť jej neustále úsilie o plnohodnotné a tvorivé napĺňanie všetkých aktivít múzea. V zložitých situáciách, v ktorých sa pracovisko často nachádza, dokáže vždy zmobilizovať všetok um a silu na riešenie problémov, nikdy nestráca zo zreteľa starostlivosť o materiálno-technické dobudovanie pracoviska a mimoriadne jej záleží na tom, aby sa Múzeum školstva a pedagogiky každým svojim podujatím posunulo o krok vpred a stalo sa dôstojným kultúrnym stánkom rezortu školstva, do ktorého budú návštevníci prichádzať za poučením i oddychom.

PhDr. Daniele Vaněkovej želáme v tomto úsilí do ďalších rokov veľa zdravia, šťastia a pohody a pripájame aj blahoželanie k získaniu najvyššieho rezortného vyznamenania Veľkej medaile sv. Gorazda, ktorú jej udelil minister školstva pri príležitosti tohtoročného Dňa učiteľov.

Kolektív spolupracovníkov

Pokyny pre prispievateľov periodika Historicko – pedagogické fórum

Historicko – pedagogické fórum vychádza dvakrát za rok. Uverejňuje pôvodné autorské príspevky v kategóriách Dejiny pedagogiky, Školské múzejníctvo, Recenzie, Anotácie, Kronika a Správy. Sú vítané odborné príspevky z histórie pedagogického myslenia, dejín jednotlivých škôl a osobností z oblasti školstva a pedagogiky.

Pri príprave príspevkov žiadame autorov o dodržiavanie citačnej normy STN ISO 690 – Dokumentácia, poznámky a citácie udávať vo forme poznámok pod čiarou k aktuálnej strane, zarovnanie textu do bloku. K príspevku je potrebné pripojiť abstrakt v slovenskom jazyku na max. 10 riadkov, kľúčové slová, použitú literatúru a stručný životopis autora s kontaktom. Obrázky a tabuľky je potrebné označiť číslom a stručným popisom.

Prosíme používať písmo Times New Roman, veľkosť 12, jednoduché riadkovanie.

Kontakt na redakciu:

PhDr. Vladimír Michalička, CSc., Múzeum školstva a pedagogiky, Hálova 16, Bratislava, vlado0123@azet.sk

Mgr. Miroslava Slezáková, PhD., Múzeum školstva a pedagogiky, Hálova 16, Bratislava, miroslava.slezakova@cvtisr.sk

Číslo 1/2016 Historicko-pedagogického fóra (Internetový časopis pre dejiny pedagogiky a školské múzejníctvo) zostavila dočasná redakčná rada: PhDr. Vladimír Michalička, CSc. (Bratislava), Doc. PhDr. Eduard Lukáč, PhD. (Prešov), PaedDr. Lucia Vozárová, PhD., PhDr. a ThMgr. Libor Bernát, CSc. (Dubnica nad Váhom), Mgr. Miroslava Slezáková, PhD. (Bratislava).
Technická spolupráca: Mgr. Zuzana Kunšteková.

Časopis vychádza dvakrát ročne. Redakčná uzávierka 15. 3. 2016. ISSN 13338-693 X.